

TALLINNA
TEHNIKAÕÕRGKOO

Kerli Sinila

LASTE ORTOPEEDILISED JALANÕUD JA NENDE TURG EESTIS

LÕPUTÕÕ

Tallinn 2015

Kerli Sinila

**LASTE ORTOPEEDILISED
JALANÕUD JA NENDE
TURG EESTIS**

LÕPUTÖÖ

Rõiva- ja tekstiiliteaduskond
Rõiva- ja tekstiiliala ressursikorraldus

Tallinn 2015

Mina, Kerli Sinila, tõendan, et lõputöö on minu kirjutatud. Töö koostamisel kasutatud teiste autorite, sh juhendaja teostele on viidatud õiguspäraselt.

Kõik isiklikud ja varalised autoriõigused käesoleva lõputöö osas kuuluvad autorile ainuisikuliselt ning need on kaitstud autoriõiguse seadusega.

Lõputöö autor: Kerli Sinila
(allkiri ja kuupäev)

Üliõpilase kood: r0733

Õpperühm: KRR85

Lõputöö vastab sellele püstitatud kehtivatele nõuetele ja tingimustele.

Juhendajad: Heldi Kikas
(allkiri ja kuupäev)

Diana Tuulik
(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmisele lubatud „.....“20....a.

Rõiva- ja tekstiiliteaduskonna dekaan

Mare-Ann Perkmann
(allkiri)

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. TURUANALÜÜSI PÕHIMÕISTED	6
2. ORTOPEEDILINE JALANÕU	9
2.1. Laste ortopeediliste jalanõude funktsioonid.....	9
2.2. Ortopeediliste jalanõude disain ja materjalid	12
3. ORTOPEEDILISTE JALANÕUDE TURU SEADUSANDLIK TAUST.....	15
3.1. Ortopeediliste jalanõude soodustingimustel soetamine	15
3.2. Nõuded ortopeediliste jalanõude pakkujatele	18
4. LASTE ORTOPEEDILISTE JALANÕUDE PAKKUMISE ÜLEVAADE.....	21
4.1. Laste ortopeediliste jalanõude müüjad Eestis	21
4.2. Laste ortopeediliste jalanõude pakkumise analüüs	28
5. LASTE ORTOPEEDILISTE JALANÕUDE NÕUDLUSE UURING.....	33
5.1. Küsitlusuuringu meetod ja valim	33
5.2. Laste ortopeediliste jalanõude kättesaadavus.....	35
5.3. Laste ortopeediliste jalanõude ostukohad	36
5.4. Laste ortopeediliste jalanõude hinnatase.....	41
5.5. Laste ortopeediliste jalanõude ostusagedus.....	42
5.6. Tarbijate hinnangud turule.....	42
6. TURUANALÜÜSI KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED	47
KOKKUVÕTE.....	51
SUMMARY	54
VIIDATUD ALLIKAD	56
Lisa 1. Laste ortopeedilisi jalanõusid valmistavad ja müüvad ettevõtted Eestis.....	60
Lisa 2. Laste ortopeediliste jalanõude hinnad tootjate ja müüjate alusel	61
Lisa 3. Nõudluse uuringu küsitluse ankeet.....	62
Lisa 4. Nõudluse uuringu ankeetküsitluse valimi struktuur	67

SISSEJUHATUS

Käesolev lõputöö keskendub laste ortopeediliste jalanõude pakkumisele ja nõudlusele Eestis. Töö teemavaliku aluseks on autori tähelepanekud ja kogemused seoses ortopeediliste jalanõude soetamisega. Hetkel pole ortopeediliste jalanõude ja neid müüvate kaupluste ja/või ettevõtete kohta informatsioon lapsevanematele kergesti kättesaadav. Puuduvad selgitavad infomaterjalid selle kohta, mis on ortopeediliste jalatsite funktsioonid ja millal ning kuidas neid kasutada. Samuti ei ole kerge leida ülevaatlikku informatsiooni laste ortopeediliste jalanõude tootmise ja müümisega tegelevate ettevõtete kohta ega Eesti turul saadaolevate jalatsite mudelite, tootjate ja hindade kohta. Teadmatus ja informatsiooni puudumine põhjustab niigi mures lapsevanemas, kes on oma lapse haigusest või puudest värskelt teada saanud, veelgi suuremat ärevust ja hirme. Teiseks võib adekvaatse informatsiooni puudumine põhjustada määratud ravi edasilükkamist või selle mittekorrektset järgimist näiteks ebasobivaid jalatseid kasutades.

Vaadates ringi väikelaste vanemate internetifoorumites, on hirmutav näha kui väheteadlikud on lapsevanemad üldse laste jalgade arengust ja sobivatest, arengut toetavatest jalanõudest. Pole harvad juhud, kui tervete jalgadega väikelastele soovitakse panna või pannakse jalga ortopeedilised või anatoomilise tallaga jalanõud. Lasteortopeedi doktor Nittimi sõnul tänapäeval muretsetakse sageli üle ja tehakse kasu asemel kahju, kui tegelikult mitte-probleemsete jalgadega lapsele pannakse jalga toetatud jalanõud või kui ortopeedilisi jalanõusid kantakse sõnaotseses mõttes hommikust õhtuni ning jalgade lihastele arenemiseks ja tugevnemiseks tegelikult aega ja ruumi ei jäetagi [1]. Vajalik oleks seega kõigi väikelaste vanemate laiaulatuslikum teavitamine nii laste jalgade arengust kui ka sellest, et ortopeedilised jalanõud on siiski meditsiiniline abivahend raviks mitte profülaktikaks.

Töö eesmärgiks on anda ülevaade laste ortopeediliste jalatsite olemusest täna Eestis pakutava sortimendi lõikes. Töös seatud peamisteks ülesanneteks on kirjeldada ortopeediliste jalanõude kui toote olemust, tutvustada laste ortopeediliste jalanõude turgu reguleerivaid õigusakte ning analüüsida turu pakkumise ja nõudluse poolt.

Töö koosneb kuuest osast. Esimeses peatükis defineeritakse peamised mõisted, mille raamistikus on kavandatud ja esitatud laste ortopeediliste jalanõude turu pakkumise ja nõudluse poole empiiriline

analüüs ja selle tulemused. Teises peatükis esitatakse laste ortopeediliste jalanõude määratlus koos iseloomulike omaduste kirjeldusega ning antakse ülevaade laste ortopeedilistest probleemidest, mille puhul ortopeedilisi jalatseid raviks kasutatakse. Kolmandas peatükis keskendutakse ortopeediliste jalanõude kui tehniliste ja meditsiiniliste abivahendite soetamise ja pakkumise seadusandliku tausta kirjeldamisele. Neljandas ja viiendas osas esitatakse teostatud empiirilise uuringu tulemused. Neljandas peatükis kirjeldatakse esmalt laste ortopeedilisi jalanõusid tootvaid ja/või müüvaid ettevõtteid Eestis ning seejärel võrreldakse neid vaadates pakutavat kaubavalikut ja hinnaklasse, toote turustamiskanaleid ja nende kättesaadavust tarbijale, osutatavaid täiendavaid teenuseid jmt. Viiendas osas tutvustatakse lapsevanemate, kelle laps kasutab/on kasutanud ortopeedilisi jalanõusid, seas läbiviidud küsitlusuuringu tulemusi, mille ülesandeks on välja selgitada tarbijate kogemused, ootused ja vajadused toote pakkumise osas. Töö kuuendas osas võetakse laste ortopeediliste jalatsite turu pakkumise ja nõudluse poole analüüsi tulemused kokku ning esitatakse peamised järeldused ja ettepanekud.

Töö empiiriline osa põhineb esiteks pakkumise kirjeldaval uuringul, mille raames on läbi viidud laste ortopeediliste jalanõude turu pakkumise poolest ülevaate saamiseks andmete kogumine Eesti turul toimivate ortopeedilisi jalanõusid valmistavate ja/või müüvate ning sotsiaalministeeriumi andmetel kohalike omavalitsustega abivahendite soodusmüügiks lepinguid omavate ettevõtete kohta. Andmeid on kogutud peamiselt vaatlusaluste ettevõtete kodulehtede põhjal, täiendava informatsiooni saamiseks on kontakteerunud ettevõtete esindajatega e-kirja teel või kohapeal kauplust või teeninduspunkti külastades. Teiselt poolt on empiirilise osa aluseks ortopeediliste jalatsite nõudluse uuring, mis on läbi viidud pool-struktureeritud veebipõhise ankeetküsitluse meetodil. Küsitluse valim on moodustatud sobivusvalimi meetodil internetifoorumites ankeeti levitades. Valim koosneb 61 lapsevanemast erinevatest vanus-, haridus- ja sissetulekurühmadest üle kogu Eesti. Saadud kvantitatiivseid andmeid analüüsitakse töös sagedus- ja risttabelite meetodil, kvalitatiivne analüüs seisneb lahtiste küsimuste ning täiendavate kommentaaridega saadud andmete sisuanalüüsis, mille käigus koondatakse tulemusi temaatilistesse kategooriatesse nii toote ja turu iseloomust tulenevalt kui ka pakkumise poole analüüsitulemustele toetudes.

Suured tänud kõigile ankeetküsitluses osalenud lapsevanematele. Lõputöö kirjutamisel aitasid ja nõustasid Heldi Kikas ja Diana Tuulik, kellele autor on väga tänulik

1. TURUANALÜÜSI PÕHIMÕISTED

Käesoleva lõputöö uurimisobjektiks on laste ortopeediliste jalanõude turg Eestis. Esimeses peatükis antakse ülevaade töös kasutatavatest turunduse põhimõistetest nagu turg, sihtrühm ja toode. Nende põhimõistete raamistikus on defineeritud ja kirjeldatud töös ortopeediline jalats kui toode ning kavandatud ja teostatud ortopeediliste jalatsite turu pakkumise ja nõudluse empiiriline analüüs.

Turu all mõistetakse mistahes institutsiooni, mille kaudu ostjad ehk tarbijad ja müüjad ehk pakkujad omavahel suhtlevad ning kaupu ja teenuseid vastastikku vahetavad [2, p. 2]. Laste ortopeediliste jalanõude turu uuringu ülesandeks on välja selgitada mis tüüpi turuga Eestis on tegemist ja milline on selle turu struktuur ning sihtrühm.

Igal turul on oma struktuur, mis tähistab selliseid tunnuseid nagu turul osalejate arv, kauba homogeensus või diferentseeritus, turule tuleku/sealt lahkumise tingimused ja turul osalejate konkurentsi vormid. Viimasest lähtuvalt eristatakse täieliku konkurentsi turge ja mittetäieliku konkurentsi turge (monopol, monopolistlik konkurents, oligopol, monopson ja oligopson). [2, p. 2]

Täieliku konkurentsi turu eeldusteks on [3, p. 40]:

- turg on organiseerimata ja turu kujundavad müüjate ja ostjate grupid;
- iga ostja teab, et turul on hulgaliselt müüjaid, kelle vahel tal on võimalik valida;
- iga müüja on teadlik, et analoogset toodangut pakuvad paljud müüjad (kaup on homogeenne);
- ühe müüja või ostja roll on null. Hinna ja koguste kujunemisel osalevad kõik.

Turunduses mõistetakse sihtrühma all nende tarbijate gruppi, kellele on konkreetne toode mõeldud. Tarbijate mõttelist rühmitamist vastavalt nende vajadustele, ostukäitumisele või mõne muu tunnuse alusel nimetatakse turu segmenteerimiseks ehk jaotamiseks. Turu segment hõlmab sarnaste vajadustega ostjaskonda, kes reageerib sarnaselt teatud turundusmeetmetele. Tarbijaturu segmenteerimisel lähtutakse sageli geograafilistest, demograafilistest, sotsiaal-majanduslikest näitajatest aga ka psühholoogilistest teguritest nagu näiteks elustiil, maitse-eelistused, ostumotiivid jne. [5, pp. 85-102], [6] Turgu võidakse segmenteerida ka tootest saadava kasu või toote kasutusvõimaluse järgi. Nišid on aga veelgi väiksemad kliendigrupid nende segmentide sees ning

nišiturg hõlmab seda väikest kliendigruppi, kellel on spetsiifilised ja selgelt eristatavad vajadused. Nišiturul müüdiv toode või teenus peab olema unikaalne ja spetsiifiline, välja arendatud just konkreetsete tarbijate vajaduste rahuldamiseks. Nišiturul on üldjuhul väiksem konkurents, sest paljud ettevõtted ei vaevu väikese segmendi spetsiifilistele vajadustele ja ootustele vastavat toodet turul pakkuma. [7], [8]

Toode, mille turgu käesoleva töö raames analüüsitakse, on laste ortopeediline jalanõu. Lähtudes sellest, et inimesed rahuldavad oma vajadusi ja soove toodete abil, mõistetakse turunduses tootena kõike, mida võib pakkuda kellelegi tema vajaduste ja soovide rahuldamiseks. Toode ei ole ainus, millega inimeste vajadusi rahuldada. Selleks võib olla ka teenus või informatsioon. Toodet eristab teenusest see, et tegemist on esemelise (materiaalse), ladustatava, enne müüki demonstreeritava kaubaga, mis valmistatakse üldjuhul kliendi kohalolekuta. [9, p. 2], [10, p. 3] Turunduse objektiks on ainult need tooted, mida kasutatakse turul vahetusprotsessis (ehk mida pakutakse ja omandatakse turul). Eesti keeles nimetatakse sellist toodet ka kaubaks [10, p. 3]. Turundusteooria järgi muretsseb tarbija toote vahetuse teel, rahuldab seeläbi oma vajadusi ja saab materiaalseid, füüsilisi ja psühholoogilisi hüvesid. Toote määratlemisel lähtutakse eelkõige tarbijast, tarbijakesksusest. [5, p. 104]

Laste ortopeedilise jalanõu kui toote, mille pakkumist ja nõudlust Eestis käesolevas töös analüüsitakse, sihtrühma moodustavad küll ortopeediliste probleemidega lapsed, kuid ostu sooritavad nende vanemad. Seetõttu põhineb töös esitatud laste ortopeediliste jalanõude nõudluse uuring lapsevanemate seas läbiviidud küsitlusele, mille ülesandeks on välja selgitada nende kui tarbijate kogemused, vajadused ja ootused ning neid mõjutavad tegurid.

Tarbijate ostukäitumine sõltub nii nende vanusest, sissetulekust, hariduse tasemest kui ka elustiilist jmt, aga ka sellest kui oluline on konkreetne toode tarbijale, kui kulukas on toode, kui palju on informatsiooni toote kohta, millised on vale otsusega kaasnevad riskid ja kui suur on ostuga kaasnev potentsiaalne kasu. Ostukäitumine võib põhineda ostuotsusel, mis on kas põhjalik, pealiskaudne või harjumuslik. [4, p. 34]

Tarbija suhtumine ja ostukäitumine on aluseks ka toodete liigitamisel, milleks on omakorda mitmeid mooduseid. Toodete kasutamise eesmärgist lähtuvalt liigitatakse kaupu: tarbekaupadeks (tooted, mida lõpptarbijad kasutavad isiklike vajaduste rahuldamiseks) ja tootmiskaupadeks ehk tööstuskaupadeks (tooted, mida kasutatakse uute toodete tootmiseks või edasimüügiks) [9, p. 4], [5, p. 105].

Ostuharjumuse alusel liigitatakse tarbekaupu omakorda esmatarbe-, valik-, eri- ja võõrtoodeteks [9,

p. 3], [5, p. 107], [11, p. 3]. Üks toode võib aga olla ühele tarbijale esmatooteks, teisele valiktooteks ja kolmandale eritooteks, olles samas osale tarbijaskonnast üldse võibolla võõrtooteks. Esmatarbe-, valik- ja erikaup erinevad nii nende toodete ostmiseks tehtavate jõupingutuste, alternatiivide hindamise ja asenduskaupade tarbimise valmisoleku poolest, aga ka toote tähtsus, ostusagedus ja hind varieeruvad nimetatud liigiti [4, p. 20].

Käesoleva töö raames teostatud toote ja selle nõudluse ning pakkumise poole analüüs lähtub toote kolmetasandilisest käsitlusest [9, p. 3], [11, pp. 1-2]:

1. tuum, mille moodustab põhiline hüve, mida tarbija tegelikult ostab;
2. konkreetne toode, mille moodustavad omadused, stiil, kvaliteet, bränditunnused ja pakend;
3. laiendatud toode, mis hõlmab ka lisateenuseid nagu näiteks paigaldamine, järelhooldus, garantii jmt.

Põhihüve võib indiviiditi ühe ja sama kauba puhul olla erinev [10, p. 2]. Tootja seisukohast on esmaoluline välja selgitada, mis on tarbijale väärtuslik ehk mis moodustab toote tuuma. Teise tasandi ehk reaalse toote loomiseks peab tootja teadma seda, mida tarbija väärtustab põhilise hüvena. Reaalne toode on vaadeldav viie põhikomponendi kaudu: omadused, stiil, kvaliteet, margitunnus ja pakend. Neist tähtsaim on kvaliteet, mis näitab toote sobivust sihtotstarbeliseks kasutamiseks. Toote omadused on need, mis teevad toote eriliseks, eriomadused aga aitavad toodet konkurentide omast eristada ja annavad ostjale valikustiimuli, kuid ka tõstavad toote hinda. Stiil ehk väliskujundus toob toodet paremini esile ja pakendist on tänapäevases turunduses saanud toote väga oluline koostisosa, mis sageli määrab toote müügiedu. Toote kolmas tasand aga peab looma tootele konkurentsieelised näiteks läbi erinevate tarbijakasu ja –mugavusi lisavate teenuste. [9, p. 3]

Töö teises peatükis keskendutakse ortopeediliste jalatsite põhihüve defineerimisele ja kirjeldatakse toote teist tasandit ehk reaalse toote põhikomponente. Eesti turul toimivate pakkujate kirjeldus ja pakkumise analüüs, mis on esitatud töö neljandas peatükis, annab aga ülevaate nimetatud kolmandast toote tasandist ortopeediliste jalatsite puhul.

2. ORTOPEEDILINE JALANÕU

Teises peatükis kirjeldatakse laste ortopeediliste jalanõude kui toote olemust – eraldi vaadatakse toote tuuma ja reaalse toote omadusi.

Ortopeediline jalanõu on eritoode, millel on lisaks ravile ka jalanõudele üldiselt seatud funktsioon: katta ja kaitsta jalga. Majandus- ja kommunikatsiooni ministri määruse „Jalatsite märgistamise nõuded“ kohaselt loetakse jalatsiks kõiki tallaga tooteid, mis on mõeldud jala katmiseks või kaitsmiseks. Jalatsid on erinevad jalakatted alates reguleeritavatest nõöridest või paeltest koosneva pealsega sandaalidest kuni jala säärt ja reit katva pealsega reissaabasteni. Jalatsid liigitatakse nimetatud määruses kümneks alaliigiks, millest üheks on ortopeedilised jalatsid. [12, pp. §2 lõige 1-2]

Jalatsid on seega toode, millest saadavaks põhihüveks ehk tuumaks on üldiselt jala katmine ja kaitsmine. Jalanõud on tüüpilised valiktooted, mida valitakse põhjalikult ja mille puhul on olulisel kohal sobivus, kvaliteet ja ka mood. Samas tarbija ei ole valmis toote soetamiseks väga palju pingutama ja ootab, et toode oleks suhteliselt kergesti kättesaadav. Seetõttu on jalanõude turul palju pakkujaid, kes kasutavad oma toodete turustamiseks kauplustevõrku jmt, mis on tarbijale võimalikult lähedale toodud. Jalatsite turu üheks segmendiks on laste jalatsid ja selles on omakorda võimalik eristada eraldi nišina laste ortopeedilisi jalatseid, mis on ühe konkreetse tarbijagrupi spetsiifilistest vajadustest lähtuvalt toodetud jalanõu ehk nišitoode, mille tuum on erinev ja mille näitajad tarbijate ostukäitumise ja ootuste osas on erinevad.

2.1. Laste ortopeediliste jalanõude funktsioonid

Laste ortopeediline jalanõu kui toode on eeskätt mõeldud laste ortopeediliste haiguste raviks või puudest tulenevate vaeguste leevendamiseks ja toimetuleku toetamiseks. Laste ortopeedilised jalanõud on erijalatsid, mis on spetsiaalselt toodetud lähtuvalt teatud ortopeedilistest probleemidest, mistõttu nende peamine funktsioon ei ole mitte jala kaitsmine ja katmine vaid jalalaba ja pahkluu spetsiaalne toetamine/toestamine, mida tavaliselt disainitud jalanõud ei pruugi teha.

Tegemist on tootega, millekohase vajaduse määratlevad kas pere- ja/või eriarstid või rehabilitatsiooni asutused. Ortopeediliste jalanõude sihtrühma moodustavad seega eratarbijad, laste jalatsite korral on aga ostu sooritajateks eeskätt lapsevanemad või siis laste eestkostjad. Ortopeediliste jalanõude kui meditsiiniliste abivahendite soetamist kompenseeritakse riigieelarvelistest vahenditest selleks ettenähtud korras ja ulatuses määratud piirhinna alusel.

Ortopeedilised jalanõud on mõeldud eeskätt tugi- ja liikumiselundite haigusseisundite raviks või leevendamiseks. Ortopeedilised haigused on tugi- ja liikumisaparaadi vigastused, kaasasündinud väärarengud või elu jooksul omandatud haigused, mis on peamiselt kroonilist laadi haigusseisundid [13, p. 39]. Ortopeediliste haiguste hulka kuuluvad: a) liigesehaigused ehk artropaatiad; b) süsteemsed sidekoe haigusseisundid; c) seljapatoloogiad ehk dorsopaatiad; d) pehmete kudede haigusseisundid; e) luuhaigused ehk osteopaatiad ja f) kõhrehaigused ehk kondropaatiad. Ortopeediliste haiguste diagnoosimiseks kasutatakse peamiselt vaatlust, funktsionaalseid, labori- ning radioloogilisi uuringuid. Spetsiifiliste raviküsimustega tegelevad lisaks ortopeedidele ka reumatoloogid ja füsiaatrid, viimased tegelevad eeskätt operatsioonijärgse taastusraviga [14]. Laste ortopeedilised probleemid ja deformatsioonid kuuluvad ortopeedia valdkonda, mida nimetatakse kaasasündinud ehk kongenitaalsed ja pediaatrilised ortopeedilised probleemid. Tekkepõhjuste alusel jagatakse laste ortopeedilised häired kolmeks: a) kongenitaalsed seisundid, b) haigused ja c) traumad. [13, p. 3]

Jalalaba deformatsioonide välja selgitamiseks kasutatakse põiauringut ehk plantograafiat, mis aitab avastada põia biomehhaanilisi kõrvalekaldeid. Tänapäeval kasutatakse ka keharaskuse toetustasakaalu uuringut spetsiaalse aparatuuri abil, mida nimetatakse *footscan*. [15, p. 20]

Laste ortopeediliste probleemide ravi varieerub füsioteraapia eri vormidest kuni kirurgilise sekkumiseni. Sõltuvalt deformatsiooni iseloomust ja lapse vanusest kaasatakse raviks erinevaid võimalusi, sh ortopeedilisi jalanõusid. Erinevate deformatsioonide raviks või toetuseks kasutatakse erinevaid ortopeediliste jalatsite mudeleid. Ortopeedilised jalanõud võivad olla esmane ja ainus ravimeetod, mida kasutatakse selleks, et vältida jalgade deformatsiooni süvenemist, leevendada probleemi või lõppeesmärgiga kõrvaldada ortopeedilised deformatsioonid. Ortopeedilised jalatsid võivad olla määratud arsti poolt ka toetamiseks mõnd teist ravi, näiteks diabeet, reuma jmt, samuti kasutatakse neid peale operatsiooni taastusraviks vmt.

Kõige levinum laste labajala deformatsioon on jalavõlvide lamnemine, mida nimetatakse lampjalgsuseks ehk lamppöidsuseks. Laste puhul on lampjalgsus tingitud väljaarenemata võlvidest,

mille teket võib põhjustada sidekoe nõrkus, mis toob kaasa liigeste hüpermobiilsuse ja lihasjõu aeglasema arengu. Lampjalgsus võib areneda ka x-jalgsuse kompenseerimiseks. Suhteliselt harva esineb kaasasündinud lampjalgsust, mis on seotud geneetilise hälbega labajala struktuuris. Teiseks labajala kuju muutuseks on kaarjalg ehk liiga kõrge pikivõlviga põid. Ka see ortopeediline iseärasus võib olla pärilikku laadi. Selline põid on äärmiselt jäik ja vajab pehme tallaga korraliku võlvitoestusega jalanõusid. [15, p. 14]

Lampjalgsuse raviks või sellega kaasnevate luustiku ja lihasüsteemi probleemide leevendamiseks kasutatakse ortopeedilistes jalanõudes vastavaid sisetaldu ja tallatugesid, mis individuaalselt toodetud jalanõude puhul on tehtud jalalaba anotoomiliste iseärasuste järgi (jalavormi alusel) ja hoiavad jalalaba õiges asendis peatades seeläbi lampjalgsuse edasiarenemise ja vabastades valust käimisel ja seismisel. Ortopeedilistes jalanõudes kasutatakse spetsiaalseid sisetaldu ka kõrge tallavõlvi toestamiseks, mis kaasneb kaarjala sündroomiga. [16]

Levinuimaks kaasasündinud laste ortopeediliseks probleemiks on komppõid (*Pes equinovarus congenitus* (ld. k) ja *clubfoot* (ingl. k)) ehk jalapõia väärasend, kus põid on iseloomulikult pöördes ehk vales asendis, mistõttu laps toetub varvastele, jalatallad on pööratud teineteise poole, põia esimene osa on keskosale lähendatud ja esineb kõrge põikivõlv. Nimetatud luulised muutused takistavad lapse normaalset arenemist, ta ei saa püsti tõusta ega kõndida. Seda haigust esineb ühel vastasündinul tuhandest, millest pooltel juhtudel on komppõid kahepoolne, st et mõlemad jalad on haiged. Vastavalt kahjustuse suurusele eristatakse kerget ja rasket haiguse vormi ning vastavalt varieerub ka ravi. Kerge vormi korral asetatakse jalgadele korrigeerivad sidemed, lisaks võib teha massaaži sääre lihaste tugevdamiseks ja liigessidemete venitamiseks. Ravi kestvus 2-3 nädalat. Raske vormi korral pannakse alates 1-2 elupäevast lapse jalad kipsi, jalaasendit korrigeeritakse ja kipsi vahetatakse vastavalt vajadusele. Taoline ravi kestab pool aastat või kauem, kuid hiljem on vajalik vähemalt ühe aasta jooksul kanda ortopeedilisi jalatseid. Vahel osutub vajalikuks ka operatiivne ravi, mille käigus pikendatakse liigessidemeid ja kõõluseid, et jalg paigutuks normaalsesse asendisse. [17]

Komppõidsus on sagedaseim laste jala deformatsioon, mis vajab raviks või toetuseks ortopeedilist jalanõud. Ortopeedilisi jalanõusid, mille sisetald on mõeldud sissepoole hoidvate jalgade korrigeerimiseks/raviks nimetatakse antivarusjalanõudeks (*AV shoes*). Antivarusjalanõudel on kapitud kannaosad, mis hoiab jala kannal püstises asendis. Jala deformatsioonide korrigeerimiseks on kannatugi pikendatud nii, et ulatub jalatsi siseküljel suure varba viimase liigeseni. Välisküljel on kannakapp tavapärase, lõppedes kannaga kohakuti. [18]

Kui lapse konts- ja lodiluu on nihkunud sissepoole ja alla, toob see kaasa kanna valgusseisu (laps toetub rohkem talla siseservale), millega kaasneb lamenenud pikivõlv, põlveliigese mediaalsidemete ülevenitus ja jalgade x-asend. Labajala asendi deformatsiooniks võib olla ka kanna vaarusseis, mille puhul laps toetub rohkem talla välisservale ja põia esiosa on pöördunud sissepoole, sellega kaasneb o-jalgsus. [15, p. 15] Nii kanna valgusseisu kui vaarusseisu korral on abiks ortopeedilised jalanõud, mis on tugevdatud kannaosaga, vajadusel pikendatud toetusega ja vastava võlvitoetusega sisetaldadega [19, pp. 2-3].

Mitmete laste ortopeediliste probleemide puhul piisab kui kasutada nende raviks erinevaid jalatugesid või tallatoestusi. Õhukese ja painduva vormiga laste jalatoed toetavad ja stabiliseerivad kanda. Lääpas jalgade raviks kasutatakse kahepadjalise jalatoega bilateraalseid kannaversioone jalatugedest. Samuti kasutatakse jalatugesid opereeritud kompjalgsuse ja põia hulkdeformatsiooni korral, selleks puhuks on olemas kausikujulised laste jalatoed, mille painduvad servad sobivad optimaalselt jalatsi sääreosaga ja takistavad sarvkihi moodustumist lapse jalale. [20]

2.2. Ortopeediliste jalanõude disain ja materjalid

Ortopeediliste jalanõude disainid erinevad vastavalt sellele, millise ortopeedilise probleemi raviks või leevenduseks need mõeldud on. Ortopeedilised jalanõud on kas individuaalselt disainitud ja toodetud jalatsid teatud konkreetsest ortopeedilisest probleemist lähtuvalt või siis masstoodanguna toodetud enam levinud ortopeediliste probleemide raviks. Masstoodangu puhul on peamisteks iseloomulikeks joonteks ortopeediliste jalanõude puhul [21]:

- lai ja sügav jalanõu esiosa;
- eemaldatavad sisetallad, vahel ka eemaldatavad/vahetatavad vahetallad, et oleks võimalik vastavalt jalalaba probleemidele panna jalanõusse sobiv sisetald koos vajadusele vastavate võlvikõrgenduste ja –toetustega;
- kinnine ja tugevdatud kannaosa, mis aitab hüppeliigesel ja kannal püstitasendit hoida;
- kapitud kannaosaga sisetald, mille kannakapp hoiab kanna paigal, et see liiguks ette ega kõrvale;
- õmblusteta sisevooder;
- hingavad jalanõu pealise materjalid (naturaalne nahk, tekstiil);
- polsterdatud keel ja ülemine ääris;
- kinnitused, mis oleksid üle hüppeliigese, et jalanõu paigal hoida;
- jalanõu avaneb sügavalt, et oleks parem jalga panna ja/või sise- ja vahetaldude vahetada;
- kinnitused on reguleeritavad, näiteks nõõrid või takja-kinnitused, mis võimaldavad jalanõu

kindlalt jala külge kinnitada, ega lase jalal sees ära vajuda;

- eriti tugev kontsaosa, mis on üldiselt madalam kui tavalistel jalanõudel võib esineda.

Kuna ortopeedilised jalanõud on eespool nimetatud määruses esitatud määratluse kohaselt üheks jalatsite alaliigiks, laienevad neile ka üldiselt jalanõudele seatud nõuded. Nimetatud määruse kohaselt koosnevad jalatsid kolmest peamisest osisest [12, pp. §3 lõige 1-2]:

- pealne - välistalla külge kinnitatud strukturaalelemendi välimine osa;
- vooder ja sisetald - pealse ja sisetalla vooderdus, mis moodustab jalatsi sisepoole;
- välistald - jalatsi alumine osa, mis on kinnitatud pealse külge ja peab taluma tugevat kulumist.

Jalatsite peamistes osistes kasutatud materjalide määratlused koos neid tähistavate piktogrammide ja kirjalike märgetega on esitatud majandus- ja kommunikatsiooniministri määruse „Jalatsite märgistamise nõuded“ lisas 2. Nendeks on pargitud nahk, kaetud nahk, erinevad tekstiilmaterjalid ja muud täpsustamata materjalid, mis kuuluvad ühtse märgistuse alla. [22]

Kuna ortopeediliste jalanõude peamine funktsioon on meditsiiniline, siis lähtutakse jalatsite tootmisel materjalide valikul eeskätt nende mõjust jalgade tervisele. Seetõttu kasutatakse peamiselt naturaalseid materjale, mis on hingavad ja piisavalt venivad, samas vastupidavad ja mugavad [19, p. 2].

Naturaalne nahk on parim materjal jalatsite valmistamiseks, sest ta venib vastavalt jala suuruse ja kuju järgi ning seetõttu ei pigista ega hõõru jalanõu kasutamisel jalgu. Täisnahk on poorne ja „hingav“, mistõttu saavad ka jalad õhku ja ei higista. Lisaks pakub nahast valmistatud jalanõu ka kaitset külma eest. Kunstnahast jalats ei saa pikaajalisel jalaskandmisel kunagi olla mugav ja ei ole ka nii kvaliteetne, mistõttu vastupidavus on oluliselt väiksem. [23]

Pargitud nahk on üldine termin naha kohta, mille algupärane struktuur on peaaegu rikkumata, mis on parkimise teel muudetud kõdunemiskindlaks. Nahalt võib karv või vill olla eemaldatud, kuid võib ka alles olla jäetud. Materjali, mille puhul on nahk kas mehaaniliselt või keemiliselt lahutatud kiulisteks osakesteks, tükkideks või pulbriks ja seejärel pressitud lehtedeks vmt, ei loeta nahaks. Kui nahale on kantud pinnakate või viimistlus, siis ei tohi selle pealispinna kiht olla paksem kui 0,15 mm selleks, et materjali loetaks nahaks. [22]

Naturaalse naha puhul eristatakse erinevaid tüüpe. Ühelt poolt tehakse vahet siledatel ja karedatel nahkadel. Sile nahk on saadud looma naha pealmisest kihist ja on kõige elastsem. Naha pealispind on töödeldud värvipigmentidega, mis muudab naha tugevamaks ja vastupidavamaks. Siledade nahkade eriliigiks on aniliinvärvitud nahad, sh nappa nahk. Kareda pealispinnaga nahkadeks on nubuknahk,

veluur ja seemisnahk. Nubuknahk on siidjas ning karvane ja saadud looma naha välimisest kihist, mille pealispind on lihvitud siledaks. Naha pealispinna katsumisel on tunda karvastatud, kergelt sametine pind ning käega tõmmates vastu karva ning karvade suunas, muutub naha toon. Nubuknahk on väga pretensioonikas materjal, sest imab endasse väga kergesti mustuse ja niiskuse. [23] Ortopeediliste jalanõude pealsed on üldiselt valmistatud naturaalsest nahast, näiteks Leedu Ortopedijos Klinika tooted, samuti Poola firma Memo tooted. Schein firma laste ortopeediliste jalanõude tootesarja „My generation“ jalatsite pealiste valmistamiseks kasutatakse nubuk- või nappa nahka ning võrkkangast (*mesh fabric*). [24], [25], [18]

Nii nagu jalatsitootmises üldiselt, on ka ortopeediliste jalanõude taldade valmistamisel üheks levinuimaks materjaliks polüuretaan (PU). Polüuretaan on kerge aga kulumiskindel materjal, mida kasutatakse jalatsite taldade valmistamiseks. PU-tallad on vetthülgavad ja väga vastupidavad. Materjal on kergesti vormitav, mis annab jalatsidisainis palju mänguruumi. Pealegi on selle materjali hind suhteliselt soodne. PU-tallad summutavad põrutust ja on paindlikud, muutes jalanõud väga mugavateks. Materjal säilitab paindlikkuse (ei hakka pragunema) ka madalatel temperatuuridel (alla -20C), mistõttu on sobilik ka meie kliimavöötmes. Eeskätt on polüuretaani kasutatud spordi- ja matkajalanõude ning turvajalanõude valmistamisel, aga viimasel ajal üha enam ka igapäevajalatsite taldadeks. Erineva tihedusega polüuretaani kasutatakse nii vahetaldade kui välistaldade valmistamiseks. Tavajalatsite puhul kasutatakse polüuretaani tihedused $0,8\text{g/cm}^3$, kahekordse tihedusega materjali kasutatakse turvajalanõudeks. Vaht-polüuretaani kasutatakse pehmete ja õhuliste sisetaldade valmistamiseks. Sageli kasutatakse välistaldadeks PU/TPU (termoplastiline polüuretaan) kombinatsiooni, mis muudavad välistallad eriti tugevaks. TPU puhul (tihedusega 1g/cm^3) on üheks eeliseks see, et ta muutub kuumutamisel plastseks ja võimaldab talda disainida soovikohaselt. On ka PU/TPU kombinatsioone, kus TPU-d kasutatakse välistalla ja PU-d sisetalla valmistamiseks. [26], [27]

Näiteks Saksamaa firma Schein jalatsite puhul valmistatakse osade mudelite välistallad ka vahustatud etüleen-vinüül-atsetaadist (EVA). EVA-taldadel on PVC kummitaldade eest mitmeid eeliseid: nad on kerged, suurema külmakindlusega (kuni -30C) ja ei muutu miinustemperatuuridel libedaks. [18]

Laste ortopeediliste jalanõude firmad (näiteks Poola tootja Aurelka) kasutavad ka Itaalia firma Vibram taldu, mis on ülemaailmselt tunnustatud kõrge kvaliteediga jalatsitaldade arendaja ja valmistaja. Vibram taldu kasutatakse väga erinevate jalanõude tootmiseks, sest need on hea haarduvusega nii kivisel kui pehmel pinnasel, tagavad hea põrutuskindluse, on kerged ja painduvad. [28]

3. ORTOPEEDILISTE JALANÕUDE TURU SEADUSANDLIK TAUST

Ortopeediliste jalanõude soetamist ja müügi korraldust reguleerivad Eestis mitmed seadusaktid, mille kohaselt on ühelt poolt võimalik toote tarbijatel taotleda soodustust ostmisel ja teiselt poolt on seatud kohustused toote müüjatele. Töö kolmandas osas tutvustatakse nii turu nõudluse kui pakkumise poole seadusandlikku tausta, kirjeldades esmalt ortopeediliste jalanõude soodustingimustel soetamise tingimusi ja korda ning tootele seatud piirhinda, seejärel andes ülevaate seadusaktidest tulenevatest nõuetest ortopeediliste jalatsite turul pakkujatena toimijatele.

Ortopeedilised jalanõud kuuluvad tehniliste abivahendite hulka, mida eraldatakse abivajajatele riikliku sotsiaalteenuse raames sotsiaalministri määrusega kehtestatud tingimustel ja korras. Tehnilisteks abivahenditeks loetakse lisaks ortopeedilistele jalanõudele veel näiteks proteesid, ortoosid või muud instrumendid ja tehnilised süsteemid, mille abil on võimalik ennetada tekkinud või kaasasündinud kahjustuse või puude süvenemist, kompenseerida kahjustust või puudest tingitud funktsioonihäiret, parandada või säilitada võimalikult kõrget füüsilist ja sotsiaalset iseseisvust ning tegutsemisvõimet. [29, p. §1 lõige 2]

3.1. Ortopeediliste jalanõude soodustingimustel soetamine

Tehniliste abivahendite eraldamist lastele, puuetega inimestele ja vanuritele reguleerivad Eestis „Sotsiaalhoolekande seadus“ [30] ja sotsiaalministri 14.12.2000 määrus nr 79 „Tehniliste abivahendite taotlemise ja soodustingimustel eraldamise tingimused ja kord“ [29].

Seadusandlikult on vastutused ja ülesanded abivahendite sotsiaalabi korras eraldamise korraldamises jagatud ministri, maavanema ja kohalike omavalitsuste vahel. Abivahendite tootmise ja hankimise korraldamine on valdkonna eest vastutava ministri ülesandeks, abivahenditega varustamise korraldamine aga maavanema ülesandeks [30, pp. §7, lõige 5]. Kohaliku omavalitsusüksuse ülesandeks on sotsiaalteenuste andmise korraldamine ning sotsiaaltoetuste määramine [30, p. §8]. Üheks sotsiaalteenuseks, mille osutamise eest vastutab valla- või linnavalitsus, on tehniliste abivahendite alased teenused [30, p. §10]. See tähendab, et maavalitsuste või kohalike

omavalitsusüksuste ülesandeks on leida sobivate abivahendite pakkujad ja sõlmida nendega soodustingimustel müügiks lepingud.

Sotsiaalhoolekande seaduse kohaselt on abivahendit vajaval isikul õigus saada vastav tehniline abivahend. Vajadus abivahendi järele võib tuleneda kas haigusest, kõrgest east või puudest [30, p. §12]. Eelpool nimetatud sotsiaalministri määrusega on määratletud isikute ring, kes võivad taotleda abivahendite ostmise, laenutamise või nendega seotud teenuste kompenseerimist. Nende seas on üheks kategooriaks lapsevanemad või eestkostjad lapsele, kellele on määratud abivahendi vajadus kas perearsti, raviarsti, eriarsti või rehabilitatsiooniasutuse poolt. [29, p. §2 lõige 1]

Selleks, et riigipoolset toetust abivahendi soetamisel saada, tuleb pöörduda elukohajärgse maavalitsuse või kohaliku omavalitsuse poole ja tõendada oma vajadus abivahendi järele. Abivahendi vajadust tõendab tehniliste väikeabivahendite korral perearsti või mõne teise raviarsti poolt väljastatud arstitõend või isikule koostatud rehabilitatsiooniplaan, mille alusel väljastatakse abivajajale isiklik abivahendi kaart, mis võimaldab soetada või laenutada vajalikku abivahendit soodustingimustel või saada kompensatsiooni seotud teenuste eest [29, pp. §2-3].

Pärast abivahendi kaardi saamist pöördub taotleja abivahendeid väljastavasse ettevõttesse, asutusse või organisatsiooni. Ettevõtte müüb, laenutab või valmistab abivahendi pärast omaosaluse tasumist ning kannab kõik soodustingimustel müüdüd või laenutatud abivahendid isikule väljastatud abivahendi kaardile. [31]

Soodustingimustel eraldatakse nii eritellimusel kui ka masstoodanguna valmistatud abivahendeid, mida vajadusel kohandatakse konkreetsele isikule. See, millised abivahendid määruse alusel kompenseeritakse, on esitatud loeteluna määruse lisades (1 ja 2), kus on kindlaks määratud ka abivahendite kasutusaeg, piirhinnad ja riigi osaluse protsent abivahendi eest tasumisel. [29, pp. §1 lõige 3-4]

Soodustingimustel abivahendite soetamist ja seotud teenuseid finantseeritakse kolmest allikast. Lisaks maavalitsustele määratud riigieelarvelistele vahenditele ka ravikindlustuse vahenditest lähtudes Eesti Haigekassa poolt sõlmitud lepingutest või valla- ja linnaeelarvetest lähtuvalt kohalike omavalitsusorganite kehtestatud korrast. Abivahendi eest tasumisel kaetakse abivahendi maksumusest riigi osaluse protsent pärast isiku omaosaluse protsendi tasumist. Isiku omaosalus on abivahendi maksumuse ja sotsiaalministri määrusega kehtestatud riigi osaluse vahe, kuid mitte väiksem kui 6,39 EUR. Erandkorras võib kohaliku ekspertkomisjoni otsusega abivahendi omaosalust vähendada viie protsendini abivahendi kogumaksumusest, lähtudes otsuse tegemisel taotleja ja tema

perekonna majanduslikest võimalustest omaosaluse tasumiseks või abivahendi soetamisest tingitud lisakulude kõrgest tasemest. [29, pp. §10 lõige 1, 6-7]

Riigi osalus kuni 18-aastasele lapsele abivahendite laenutuse ja müügi korral on: 50 protsenti, kui abivahendit taotletakse lapsele eriarsti tõendi alusel ja 90 protsenti, kui abivahendit taotletakse lapsele, kellele on määratud puue puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse §2 tähenduses [29, p. § 10 lõige 9]. Ortopeedilisi jalanõusid toote eripärast tulenevalt ei laenutata, seega kõik õigusaktidega seotud regulatsioonid puudutavad vaid müügi-ostu tehinguid.

Sotsiaalministri määruse lisa 1 „Lastele, puuetega inimestele ja vanuritele soodustingimustel eraldatavate tehniliste väikevahendite loetelu“ [29, p. lisa 1] kohaselt kompenseeritakse kolme tüüpi ortopeediliste jalatsite ostu, milleks on masstoodanguna või eritellimusel valmistatud lastele ja täiskasvanutele mõeldud ortopeedilised sandaalid/rihmikud, kingad ja saapad. Lisaks kompenseeritakse tallatõsteid valmisjalatsitele (Tabel 1).

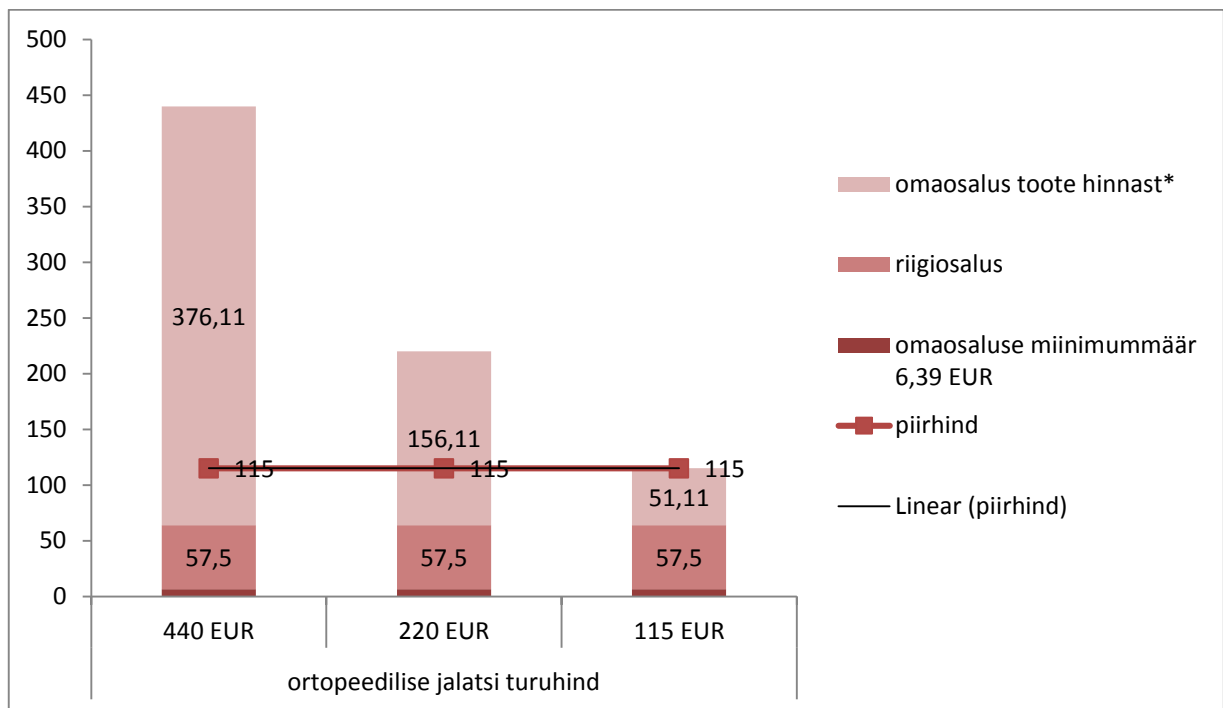
Tabel 1

Soodustingimustel eraldatavad tehnilised väikevahendid [29, p. lisa 1]

Jaotus liikide kaupa	Piirhind müügi korral (km-ga)
ortopeedilised sandaalid, rihtmikud	86,00
ortopeedilised kingad (kuni nr 34)	115,00
ortopeedilised kingad	169,00
ortopeedilised saapad (kuni nr 34)	139,00
ortopeedilised saapad	240,00
Tõste valmisjalatsile	
- kuni 3 cm	20,00
- kuni 6 cm	40,00
- üle 6 cm	55,00

Ortopeediliste jalanõude soodustuse arvutamise aluseks on sotsiaalministri määrusega kehtestatud piirhinnad tootele. Piirhind määratakse juhul, kui turul on müügil mitmeid samatoimelisi abivahendeid. Piirhind kehtestatakse turul saadaval olevate toodete hinnavõrdluse põhjal võttes aluseks teise odavaima toote hinna [32]. Näiteks kui kõige odavam toode turul maksab 66 EUR, teine samaväärne toode aga 115 EUR, siis viimane seataksegi sotsiaalministri määrusega toote piirhinnaks, millest siis vastavalt kas 50% või 90% hüvitatakse sotsiaalabi korras või ravikindluse eelarvelistest

vahenditest. Tarbija maksab pakkujale omaosaluse hinnast, milleks on miinimummäär 6,39 EUR ja piirhinnast 50%-lise soodustuse mahaarvestamist alles jääva summa (Joonis 1).

Joonis 1. Ortopeediliste jalatsite hinna arvutamine 50%-lise soodustusega

Soodustingimustel ortopeediliste jalatsite soetamise piirangud ei hõlma ainult hinda, vaid ka koguseid. Sotsiaalministeeriumi määrusega on ettenähtud ühes aastas kaks paari ortopeedilisi jalatseid täiskasvanutele, lastele aga kolm paari [29, p. lisa 1].

3.2. Nõuded ortopeediliste jalanõude pakkujatele

Ortopeediliste jalanõude kui tehniliste abivahendite pakkujatele tulenevad õigusaktidest mitmed nõuded nii pakutavate toodete osas kui ka regulatsioonid turul toimimisele.

Maakonna tasandil vastutab tehniliste abivahendite alaste teenuste osutamise korraldamise ja koordineerimise eest maavanem, kellel on ka õigus korraldada vähempakkumise konkursse nii abivahendite laenutamise kui ka ostmise osas [29, pp. §9 lõige 1-2]. Maavanemal on ka õigus sõlmida ettevõtetega lepinguid kuni kolmeks aastaks, selleks et tagada teenuste arendamine ja parem kättesaadavus. Konkreetsed pakutavad teenused ja nende finantseerimise mahud kooskõlastatakse osapoolte vahel aga igal aastal pärast seda, kui riigieelarve on vastuvõetud [29, p. §9 lõige 3], sest igal eelarveaastal jaotab sotsiaalminister maavalitsustele rahalised vahendid tehniliste abivahendite soodustingimustel ostmise ja laenutamise kompenseerimiseks [29, p. §10 lõige 3].

Ettevõtted, kes tegelevad soodustingimustel abivahendite müümise või laenutamisega, peavad pidama arvestust nii täidetud tellimuste kui ka klientide kohta ja esitama igas kvartalis maavalitsusele aruande selleks ettenähtud aruandevormi kohaselt. Iga müügi või laenutamise korral tuleb ettevõtte esindajal kanda abivahendi väljastamist puudutavad andmed samuti isiku isiklikule abivahendi kaardile. Ettevõtted on kohustatud ka pidama taotlejate registrit, mis annab ülevaate neile esitatud tehniliste abivahendite soodustingimustel ostu või laenutamise taotlustest ja sisaldab järgnevaid andmeid: taotleja nimi, isikukood, elukoht, taotluse esitamise kuupäev, ettevõtte nimetus kuhu taotlus esitatakse, taotletava abivahendi nimetus, abivahendi kogumaksumus, riigi osaluse protsent, omaosaluse protsent, kätte saamise kuupäev. [29, pp. §8 lõige 1-3, §11 lõige 1-2]

Lisaks on soodustingimustel müüvad ettevõtted kohustatud abivahendi müümisel või laenutamisel tagama kliendile abivahendi sobitamise, kohandamise ning esmase kasutamise ja hooldamise õpetamise [29, p. §6 lõige 3].

Kuna ortopeedilised jalatsid on üks jalatsite eriliik, siis tulenevad tootjatele ja edasimüüjatele teatavad nõuded ka majandus- ja kommunikatsiooniministri määrusest „Jalatsite märgistamise nõuded“, millega kehtestatakse tarbijale pakutavate või müüdavate jalatsite ja jalatsite peamistes osistes kasutatavate materjalide märgistamise nõuded [12, p. §1 lõige 1].

Jalatsite märgistamise kohustus ja vastutus esitatava teabe õigsuse eest lasub tootjal või tema volitatud esindajal. Importija ja hulgimüüja peavad tagama, et nende poolt realiseeritavad jalatsid oleksid märgistatud määruse nõuete kohaselt. Määruse nõuete täitmise eest vastutab tarbija ees jaemüüja. Jaemüüja on ka kohustatud andma tarbijale täiendavat informatsiooni pakutavate või müüdavate jalatsite omaduste, nende hoolduse, märgistuses kasutatavate piktogrammide tähenduse, suurstähistuse jms kohta. [12, p. §3 lõige 11]

Vastavalt sellele määrusele peab jalatsite märgistus sisaldama teavet jalatsi peamistes osistes kasutatud materjalide kohta (piktogrammidenä või kirjalike märgetena), kui need materjalid moodustavad: vähemalt 80% jalatsi pealse ja voodri ning sisetalla välispinnast või vähemalt 80% välistalla mahust. Arvesse ei võeta aksessuaare ja erinevaid tugevdusi nagu näiteks pahkluu toestused, randid, ornamendid, pandlad, ehispaelad, paelaugu toestused jmt. Kui jalatsi peamistes osistes kasutatud materjalide puhul on nende osatähtsus alla 80%, peab märgistus sisaldama teavet kahe põhilise materjali kohta, mida on jalatsi valmistamisel kasutatud. [12, pp. §3 lõige 1-7]

Teave jalatsite peamistes osistes kasutatud materjalide kohta peab olema esitatud iga jalatsipaari vähemalt ühel jalatsil või ühe jalatsi juures kas piktogrammidenä või eestikeelsete kirjalike

märgetena, mis võivad olla trükitud, kleebitud või pressitud jalatsile või esitatud jalatsi külge kinnitatud etiketil. Märked kasutatud materjalide kohta peavad asetsema kõrvuti jalatsi vastavaid osiseid kujutavate piktogrammide või kirjalike märgetega. [12, p. §5 lõige 8]

Jalatsite märgistus peab olema nähtav ja loetav ning asetsema jalatsil või jalatsi külge kinnitatud etiketil. Piktogrammide mõõtmed peavad olema piisavalt suured, et neis sisalduv teave oleks kergesti mõistetav. Märgistus ei tohi olla tarbijat eksitav. Jalatsite märgistus võib vajaduse korral sisaldada täiendavat tekstilist teavet. Imporditud, võõrkeelse märgistusega jalatsid tuleb aga varustada ka eestikeelse teabega ulatuses, mis võimaldab tarbijal kasutada kaupa sihipäraselt ning ohutult. [12, p. §5 lõige 9]

Kirjeldatud määrused täpsustavad kohustused ortopeedilisi jalatseid soodustingimustel müüvatele ettevõtetele oma tegevusest lepingupartneritele aruandmise osas ning sõnastavad detailselt müüdava toote märgistamise jmt nõuded, aga jätavad ettevõtjatele vabad käed toote hankimise ja edasimüügi korralduse osas. Määrustega pole sätestatud millistele kriteeriumitele peavad vastama näiteks jalatsid, mis kvalifitseeruksid ortopeedilisteks jalanõudeks. Samuti ei ole kvalifitseerumisnõuetega piiratud pakutavate toodete tootjate valik. Ettevõtetal on vabadus valida, kas ja kui palju nad üldse tootenäidiseidki kohapeal peavad tarbijatele kättesaadavaks tegema, rääkimata muudest nõuetest toote valikule ja kättesaadavusele.

4. LASTE ORTOPEEDILISTE JALANÕUDE PAKKUMISE ÜLEVAADE

Töö neljandas osas analüüsitakse laste ortopeediliste jalanõude pakkumist Eestis. Esiteks kirjeldatakse Eesti turul tegutsevaid ettevõtteid, kellel on sotsiaalministeeriumi andmetel lepingud kohalike omavalitsustega soodustingimustel abivahendite müügiks [33]. Seejärel analüüsitakse toote kättesaadavust, päritolu ja hinda võrreldes erinevaid pakkujaid omavahel.

Pakkumise poole analüüs toetub peamiselt turul tegutsevate ettevõtete kodulehtedel oleva informatsiooni analüüsile, kuid lisaks on kogutud informatsiooni müügil olevate toodete kohta tootjate kodulehtedelt, küsitud täiendavat infot toodete kättesaadavuse ja hinna kohta müügiga tegelevate ettevõtete esindajatelt e-kirja teel ning kohapeal kauplusi ja teeninduspunkte külastades.

4.1. Laste ortopeediliste jalanõude müüjad Eestis

Laste ortopeediliste jalanõude pakkumise analüüsi eesmärgiks on kirjeldada ja võrrelda Eesti turul toimivaid pakkujaid nende tegevusvaldkondade, tegutsemise kogemuste, teeninduspiirkondade geograafilise ulatuse, toote jaotuskanalite, pakutava kaubavaliku, hinnatasemete ja täiendavate teenusete lõikes.

Eestis tegutseb kokku 13 firmat, kes valmistavad ja/või müüvad laste ortopeedilisi abivahendeid soodustatud tingimustel vastavalt sotsiaalministri määrusele nr 79 "Tehniliste abivahendite taotlemine ja soodustingimustel eraldamise kord" [29].

AS Gadox tegeleb tehniliste ortopeediliste abivahendite valmistamise ja müügiga Eestis alates 1995-ndast aastast. Ettevõtte valmistab nii individuaalseid esmaproteese (amputeerimisjärgseid) kui ka põhiproteese. Firmas töötab kokku 5 proteesimeistrit (neist neli Tallinnas ja üks Tartus) ning neli tallatugede tehnikut (3 Tallinnas ja 1 Tartus). Lisaks pakub konsultatsioone ja patsiendi ravi edaspidist jälgimist. Ettevõtte pakub ka sääre-, reie- ja käeproteese, tugiaparaate, tallatugesid ja ortoose. Jaemüügis on saadaval masstoodangu ortopeedilised jalanõud, tallatoed, valmisortoosid, ravisukad, käimisabivahendid jmt. [34]

Ettevõtte pakub ka tasulist (12 EUR) jalalaba diagnostika teenust ning valmistab individuaalseid tallatugesid ning ortopeedilisi jalanõusid. Eritellimusel valmistavad järgmisi jalatseid: sandaalid-rihmikud (86 EUR), ortopeedilised kingad (115 EUR) ja ortopeedilised saapad (240 EUR), lisaks teostatakse erimõõtmelisi (kuni 3cm, kuni 6 cm ja üle 6 cm) tõsteid jalatsitele, mis maksavad vastavalt 20, 40 ja 55 EUR. [34]

Ettevõtte kauplused asuvad Tallinnas (kaks kauplust), Tartus, Kohtla-Järvel ja Narvas. Kauplused on avatud tööpäeviti 09.00-17.00. Nädalavahetustel ükski kauplustest lahti ei ole ja vaid üks Tallinna kauplustest (Merimetsa Tervisekeskuses) on avatud kolmapäeviti tund aega pikemalt ehk 18.00-ni. Valmistoodete ostmiseks või nende kohta informatsiooni saamiseks peab pöörduma kauplustesse (Merimetsa ja Sütiste), individuaalselt valmistatavate abivahendite soetamiseks tuleb aga ühendust võtta firma kontoritega, mis asuvad Tallinnas ja Tartus. [34]

Laste ortopeedilistest jalanõudest müüb AS Gadox Leedu Ortopedijos Klinika masstoodangut. Tootesarjast on vaid kaks mudelit (sandaalid) kaupluste püsisortimendis olemas, ülejäänud tuleb tellida. Tellimine võtab aega 1-2 nädalat, vahel kuni kuu. Ortopedijos Klinika toodetest pakuvad tugevdatud kannaosaga ja pikivõlvi tõstega ortopeedilisi sandaale (55,54 EUR), kingi (102,6 EUR) ja saapaid (139 EUR). Kõiki tooteid on võimalik tellida ka antivarus mudelina. [34]

Ortopeediakeskus OÜ jätkab aastal 1907 Eestis esimesena asutatud Gustav Saksa protees-ortopeedilise töökoja traditsioone ja valmistab järgmisi individuaalseid abivahendeid: proteese ja ortoose, sh esmaseid amputatsioonijärgseid proteese ja posttraumaatilisi ortoose, muid tehnilisi abivahendeid ja ortopeedilisi jalanõusid ning tallatugesid. Masstoodanguna valmistatud laste ortopeedilistest jalanõudest (nr 18/20-34) müüvad Poola firma Aurelka madalaid sandaale (86 EUR), kõrgeid sandaale (86 EUR), kevad-sügis kingi (115 EUR), madalaid ja kõrgeid sügissaapaid (139 EUR), talvesaapaid (139 EUR). Eritellimusel valmistavad laste jalatsitest sandaale ja korrigeerivaid sandaale (eriliistuga) (86 EUR), kingi (115 EUR), korrigeerivaid kingi, mis on tugeva kapiga ja korsetiga (169 EUR), antivarus kingi (115 EUR), saapaid ja antivarus saapaid (139 EUR), korrigeerivaid saapaid (tugeva kapiga, korsetiga) (240 EUR), sooja voodriga talvesaapaid (240 EUR). [35]

Osaühing tegutseb peamiselt Tartu Ortopeediakeskuses, mis on avatud tööpäeviti 9.00-16.00 ja kus toimuvad tasuta arsti konsultatsioonid kolme doktori poolt esmaspäeviti ja kolmapäeviti. Filiaalid on ka Tallinnas Merimetsa Tervisekeskuses ja Narvas Narva Haiglas, kus kord nädalas toimuvad arsti konsultatsioonid. Kaks korda kuus toimuvad Ortopeediakeskuse arstide konsultatsioonid ka Pärnus

ning kord kuus Viljandis, Kohtla-Järvel, Jõhvis, Rakveres, Tapal, Jõgeval, Valgas, Põltsamaal, Võrus ja Põlvas. Vastuvõttudel võetakse vajalikud mõõdud ning jalanõud saadetakse postiga koju ühe kuu jooksul. [35]

Eesti Ortoosikeskuse OÜ teenindab ortopeedilisi abivahendeid vajavaid kliente alates 1994 aastast. Valmistavad sääre- ja reieproteese, teostavad digitaalset jalalaba uuringut ning valmistavad individuaalseid tallatugesid lastele, täiskasvanutele, diabeetikutele ja sportlastele. Müüvad ortoosi, laste, naiste ja meeste jalatseid, k.a. masstoodangu ortopeedilisi jalatseid, tallatugesid ja muid tehnilisi abivahendeid. Eesti Ortoosikeskuse OÜ on ka Eesti Spordimeditsiini klatri üks koostööpartnereid. [36]

Valmistoodangut ja materjale ostavad erinevatelt Euroopa firmadelt, jalatsite osas teevad koostööd Saksa firmadega Schein Orthopädie Service KG ja Birkenstock Orthopädie GmbH & Co KG (anatomilise tallaga sandaalid). Müüdavaid tooteid tutvustab firma osaliselt kodulehel (koos lingiga tootajate kodulehtedele ja kataloogidele), kohapeal on võimalik tutvuda laiema kaubavalikuga kataloogide kaudu. Lastejalatsitest on esindatud Schein firma ortopeedilised sandaalid (166 EUR), kingad (178 EUR) ja saapad (204 EUR) sarjast „My Generation“. Osa toodetest on laos olemas, osa tuleb kataloogi alusel tellida. Tellimuse täitmise aeg on keskmiselt 2 nädalat. [36]

Firma asukoht on Tallinn (Türi tn 6), tooteid müüvad läbi kahe Tallinnas asuva müügipunkti: ITK Magdaleena korpus I korrusel Pärnu mnt 104 ja Spordimeditsiini SA, mis asub Tondi 84 (avatud tööpäeviti 09.00-17.00). Lisaks korraldab firma vastuvõtte maakondades: Pärnus Mai Perearstikeskuses, Hiiumaal Kärkla haigla polikliinikus, Narvas Joala tänava Meditsiinikeskuses ja Viljandi haigla Taastusravi osakonnas. Uuringud ja konsultatsioonid on tasulised ja maksavad 13 EUR. [36]

OÜ Rehabilitatsiooniabi tegeleb eeskätt individuaalsete tallatugede, ortooside ja proteeside valmistamisega, aga ka tehniliste ja meditsiiniliste abivahendite müügiga. Teostavad ka jalalaba digitaalset uuringut nii staatilise pildi loomiseks kaalujaotusest jala taldadel paigal seistes kui ka rõhu jaotuse hindamiseks jala tallal läbi kogu sammu jalalaba dünaamilise mõõtmise käigus. OÜ Rehabilitatsiooniabi proteesi ja ortoosikeskused, kus toimuvad ortoosimeistri vastuvõttud, asuvad Tallinnas ja Keilas. Ortoosimeistrite vastuvõtte korraldatakse kord kuus ka Järvamaal (Paides), Ida-Virumaal (Kohtla-Järvel, Narvas) ja Lääne-Virumaal (Rakveres). Keila ja Tallinna kauplustes töötavad füsioterapeudid, kellel on kogemused töötamisel neuroloogiliste ja ortopeediliste patsientidega. Füsioterapeut-konsultant korraldab vastuvõtte ka kord kuus Järvamaal selleks, et

valmistada individuaalseid tallatugesid, müüa ortopeedilisi jalanõusid ja ortoose. Proteeside ja ortooside valmistamise töökoda asub Tallinnas, kus teostatakse ka digitaalset jalalaba uuringut ja valmistatakse individuaalseid tallatugesid. [37]

Ettevõtte müük toimub kahe kaupluse kaudu: üks neist asub Keilas (avatud tööpäeviti 14.00-18.00) ja teine asub Tallinnas, Liivalaia tänaval (avatud tööpäeviti 10.00-17.00). Müüvad Scheini firma laste ortopeedilisi jalanõusid sarjast „My Generation“: hinnad sandaalidel ja kingadel 214-235 EUR, saabastel 224-249 EUR. Lisaks pakuvad Türgi firma Tico ortopeedilisi sandaale (78 EUR), antivarus sandaale (98 EUR), stabiliseerivaid sandaale (119 EUR), kevad-sügis saapaid (104 EUR), talvesaapaid (110 EUR). Lastele pakuvad ka Slovakkia firma Protetica jalanõusid, mis on hinnalt natuke odavamad: vabaaja jalatsid 52-68 EUR, talvesaapad 76-84 EUR. Laste ortopeedilistest sandaalidest on saadaval ka Venemaa firma М.Е.Г.А Ортопедик (86 EUR) sandaalid. Ortopeediliste jalatsite müük toimub ainult tellimuse alusel, ooteaeg on paar nädalat kuni üks kuu olenevalt mudelist. Kohapeal on olemas näidised firmade М.Е.Г.А, Tico ja Protetica toodete kohta. [37]

OÜ Haapsalu Neuroloogiline Rehabilitatsioonikeskus (HNRK) Abivahendikeskus pakub abivahendialast teenust ja müüb soodustingimustel erinevaid abivahendeid, sh käimiskepid ja – raamid, kargud, ratastoolid, ortoosid, laste abivahendid ja ortopeedilised jalanõud. Kohapeal on olemas valik erinevaid abivahendeid, vajadusel saab tootevalikut vastavalt kliendi soovile täiendada tellimuste alusel. Abivahendikeskus on rajatud HNRK juurde selleks, et koondada lisaks abivahenditele ka sellealased teadmised, kogemused ja üritused HNRK-s. Abivahendikeskus pakub tuge nii asjaajamises ja dokumentide koostamisel, annavad nõu abivahendi taotlemise, sobivuse, kohandamise, kasutamise ja hoolduse osas. Abivahendikeskus asub HNRK-s, Haapsalus, kuid sinna võivad pöörduda kõik, mitte üksnes HNRK patsiendid. [38]

HNRK Abivahendikeskus müüb firma Schein laste ortopeedilisi jalatseid (225 EUR) kataloogi alusel tellimustena. Kohapeal on aga võimalik enne tellimuse kinnitamist erinevas suuruses kingi proovida. Olenevalt mudelist kestab tellimuse täitmine kahest nädalast kuni ühe kuuni. [38]

Tervise Abi OÜ on aastal 2004 loodud tervise abivahendite müügiga tegelev ettevõtte, mis pakub väga erinevaid tooteid alates esmaabivahenditest kuni tõstukite ja kaldteedeni. Ühe tooteliigina pakuvad ka tervisejalatseid ja tallatugesid. Lastejalatsitest müüvad firma Memo sandaale (48-52 EUR), kingi (61-71 EUR) ja saapaid (96-128 EUR), mis on küll reklaamitud kui tervisejalatsid, kuid hinnakirja alusel on need klassifitseeritud kui masstoodanguna valmistatud ortopeedilised jalanõud. Tervise Abi OÜ teeninduskeskused, kus toimub jaemüük ja nõustamine, asuvad Tallinnas

(Magdaleena Haiglas, PERH-s, Pelgulinna, Lasnamäe Erakliinikum Balneomis), Tartus (TÜ Kliinikumis), Kohtla-Järvel (Ida-Viru Kesksaiglas) ja Pärnus (Riia mnt 28). Lisaks toimub müük ka e-poe kaudu ning tellimine kodulehe vahendusel. [39]

Ettevõtte pakub ka mitmeid teenuseid, sh rehabilitatsiooni- ja taastusraviteenused, abivahendite laenus ja rent, autode kohandamine, riskianalüüsi, seljaprobleemide ja istumisasendi uuringuid ning jalataldade uuringut Rehband Proactive spordijalatsite tallatugede valikuks. Tallinnas asub Tervise Abi rehabilitatsioonikeskus, kus on ka firma kontor ja kust toimub abivahendite hulgemüük. Rehabilitatsioonikeskus pakub erivajadustega lastele ja täiskasvanutele rehabilitatsiooni- ja tehniliste abivahendite alaseid teenuseid. [39]

Salutaris OÜ asukohaga Tartus on eeskätt spordimeditsiinile keskendunud ettevõtte. Tartu kesklinnas asuv kauplus Salutarise Tervisekaubad on tegutsenud alates 1992. aastast. Pood on avatud tööpäevadel 10.00-18.00 ja laupäeviti 10.00-14.00. Poes pakutakse peamiselt tugikaitseid, veenisukki, tallatugesid, taastusravi tooteid, vigastuste esmaabivahendeid, erinevaid spordimeditsiini tooteid nagu tugikaitseid, sporditeipi, külmakotte ja -geele, kannakaitseid, aga ka spordijooke ja sporditoidulisandeid ning teisi taastumisvahendeid ja lihastoonusvahendeid. Muuhulgas pakutakse jalatsite valiku all ka laste ortopeedilisi jalanõusid firmadelt OrtoKing ja Memo. Firma kirjeldab pakutavaid tooteid kui lähtuvalt lasteortopeedide soovitustest spetsiaalselt toodetud ortopeedilised kingad ja saapad lastele, mis on kõrge tallavõlvi ja tugeva kannakapiga. [40]

Extra Comfort Eesti OÜ teostab jalalaba uuringuid, valmistab ortopeedilisi tallatugesid ning müüb abivahendeid jalgadele, tugikaitseid ja ortoosi ning masstoodangu ortopeedilisi tallatugesid ja jalanõusid, lisaks ka nn tervisejalatseid. Vastuvõetud jalalaba uuringuteks Tallinnas asuvates teeninduspunktid toimuvad kord nädalas Medicumis ja kaks korda kuus Laste Polikliinikus. Vajalik telefoni teel eelregistreerida. Tooteid müüvad läbi e-poe ja teeninduspunktid asuvate kaupluste, mis on avatud tööpäeviti 09.00-17.30/16.30). [41]

Firma Extra Comfort töötab koos spetsialistide ja ortopeedidega välja arvutiuuringu süsteemi, mis võimaldab kindlaks määrata surve jalalaba erinevatele punktidele nii stabiilse kui mobiilse kokkupuute ajal pinnaga. Uuringu tulemuseks on jalalabade profiili väljatrükk ja surve jaotumise kaart, mille alusel on võimalik tellida sisetallad-tallatoed, mida on võimalik paigutada erinevatesse jalanõudesse ja mis loovad optimaalsed tingimused jalalaba funktsioneerimiseks ning hoiavad ära deformatsioonide edasiarenemise. [41]

Laste ortopeedilistest jalatsitest on müügil peale omatoodangu OrtoKing jalatsite lastele (55 EUR) ka

Venemaa firma Tutto (50 EUR), Türgi firma Tico (65 EUR) ja Venemaa firma M.E.Γ.A tooted (60 EUR). Pakuvad ka mitmeid nn tervisejalatseid lastele, sh laste anatoomilisi jalatseid Eesti firmalt Samelin. Need on sisseehitatud anatoomilise sisetallaga kinnised lastejalatsid, millest mõnel mudelil on ka ortopeedilisele jalanõule iseloomulik kõrge kannaosaga (suurused 21-35 ja hind 38-50 EUR). Müüvad ka tervisejalatsitena sandaale, mis on anatoomilise sisetallaga ja tugevdatud kannaosaga (suurused 20-36 hind 50-65 EUR). [41]

OÜ Empatrax on 2009. aastal asutatud ettevõtte, mis tegeleb peamiselt ortooside, inva-, hooldus- ja põetusravimite maaletoomise ja edasimüümisega nii lõpptarbijale kui ka raviasutustele. Lisaks abivahenditele pakuvad ka kodunõustamist (abivahendi nõustamine) ja füsio- ning tegevusterapeudi teenust. Oma tooteid müüvad läbi Empatrax Tervisekaupluste: Tallinnas, Liivalaia 32 (avatud tööpäevadel 9.00-17.00, kolmapäeviti 9.00-19.00 ja laupäeviti 10.00-13.00) ja Hiiumaal, Kärddlas (avatud laupäeviti 10.00-11.30, teistel päevadel ette helistades) ja läbi abivahendite e-poe. Lisaks toimib klienditeeninduse telefon (tööpäevadel 9.00-18.00) ja Tartu teeninduse telefon. [42] Firma on aktiivne ka sotsiaalmeedias tutvustades end ja oma tooteid Facebooki konto kaudu (<https://www.facebook.com/Empatrax>) ja pidades Empatrax Tervisekaupluste blogi (<http://invaabi.blogspot.com/>).

Empatrax müüb ortopeedilisi jalatseid nii lastele kui täiskasvanutele, lisaks pakuvad kannatugesid, kannakõrgendusi, Hallux Valguse lahaseid, moleskiinist/vildis ja silikoonist/geelist ortopeedilisi abivahendeid nagu jalamuhu rõngaid, erinevaid plaastreid, paksenduspatju, polstreid, varbaeraldajaid jmt. Laste ortopeedilistest jalatsitest müüvad firma Schein masstoodangut, millest on e-poes saadaval antivarus jalanõu Phoenix (180.80 EUR), üks mudel sandaalidest (180.80 EUR) ja kevad-sügis saapad (244 EUR). E-poe kaudu pakuvad aga vaid üht numbrit ja üht värvivalikut, hinnakirja alusel saadaval ka talvesaapad 267 EUR). Suurem numbri ja värvivalik on koheselt saadaval Leedu firma Ortopedijos Klinika ühel mudelil Tomas (86 EUR, antivarus mudel 96 EUR) ja Venemaa firma Tutto ühel mudelil, milleks on pikivõlvi toe ja tugevdatud kannaosaga sandaalid (58 EUR). Hinnakirja kohaselt on saadaval ka Ortopedijos Klinika kinnised sandaalid (74 EUR) ja kevad-sügis saapad (94,59 EUR), ortopeedilised stabiliseerivad kingad (122,4 EUR), kinnine jalats (124,8 EUR), rehabilitatsiooni jalats (92 EUR), 3 rihmaga sandaalid (120,90), lahtised sandaalid (45,80 EUR). [42]

Jalakabinet OÜ tegutseb aastast 2013 asukohaga Tallinn, Pärnu mnt 107. Ettevõtte tegeleb ortopeediliste ja liikumisabivahendite pakkumisega, sh ortoosid, proteesid, ortopeedilised jalanõud ja tallatoed. Lisaks müüvad ja laenatavad ratastoole, rollaatoreid, kõnniraame jm liikumisabivahendeid ja teraapiaseadmeid. Teostavad ka jalalabadiagnostikat, mis sisaldab jalalaba koormusanalüüsi,

kõnnianalüüsi ja jalalaba mõõdistamist 3D skanneriga. Uuringu tulemusi arvestades valmistavad ka individuaalseid sisetaldu. [43]

Firma pakub ortopeedilisi jalatseid nii lastele kui täiskasvanutele. Tootevalikus on eraldi jalatsid diabeetikutele ja reumaatikutele. Individuaaltellimuste alusel valmistatakse kaht ortopeedilise jalatsi mudelit: nahast rihmikud/sandaalid (115 EUR) ja nahast kinnine jalats (169 EUR). Individuaalselt valmistatud jalatsite puhul arvestatakse jalalaba deformatsioonidega. Masstoodangu lastejalatsitest müüvad Saksamaa firma Schein tootesarja „My Generation“ kuuluvaid sandaale, kingi ja saapaid (e-poes müügil kõik mudelid sama hinnaga – 240 EUR) ja kolm korda odavamaid Poola firma Aurelka sandaale (86 EUR), mis on saadaval ka antivarus mudelitena. Müüvad oma tooteid Tallinnas asuva kontori (avatud tööpäevadel 9.00-17.00 ja laupäeval 10.00-14.00) ja e-poe kaudu. [43]

OÜ Jalaexpert asub Tartus ning tegeleb proteeside ja ortooside valmistamise, kohandamise ja müügiga. Ettevõtte spetsialistid valmistavad nii individuaalseid esmaseid ja korduvaid proteese ja ortoose kui ka kohandavad laias valikus valmistoodanguna toodetud müügil olevaid abivahendeid vajadusel individuaalselt sobivaks. Müüvad ortopeedilisi jalatseid nii täiskasvanutele kui lastele. Lisaks on saadaval individuaalselt valmistatud tallatoed ja kohandatavad valmistallatoed täiskasvanutele, lastele, reumaatikutele, diabeetikutele ja spetsiaalselt sportlastele mõeldud tallatoed. Meeskonda kuuluvad kolm füsioterapeuti, kes hindavad abivahendi vajadust ja soovivad sobivat abivahendit. Ettevõtte korraldab vastuvõtte Tartu Maarjamõisa polikliinikus ja vastavalt graafikule kord kuus Tallinnas, Jõhvis, Põlvas, Viljandis ja Võrus. [44]

Laste ortopeedilistest jalatsitest müüvad Venemaa firma M.E.Γ.A, Saksa firmade Birkenstock ja Schein ning Leedu firma Ortopedijos Klinika jalanõusid. Tooteid müüvad individuaalse konsultatsiooni abil, mida viiakse läbi kahes kohas Tartus (aadressidel L. Puusepa 1A ja Turu 21B), kus Jalaexpert on avatud tööpäevadel 09.00-16.00. Vastuvõtte konsultatsioonideks ja müügiks korraldatakse ettemääratud kalendri alusel üks kord kuus ka Jõhvis, Viljandis, Põlvas, Võrus ja ning kaks korda kuus Tallinnas. Vastuvõtuajad kestavad 3-5 tundi ja vajalik on eelnev registreerimine. [44]

Pakuvad Türgi firmade Tico sandaale (68-74 EUR), kingi (106-115 EUR), talvesaapaid (120-160 EUR) ja Venemaa firma M.E.Γ.A sandaale (80 EUR), kingi (115 EUR) ja saapaid (139 EUR). Samuti Saksa firma Birkenstock sandaale (66-76 EUR), eriliistuga sandaale (72-82 EUR), Saksmaa tootjafirma Schein ja Hollandi firma Nimco kingi (198,5-232,2 EUR), eriliistuga kingi (228,5-240 EUR), saapaid (230-440 EUR). Individuaalse tellimuse alusel müüvad ka Leedu firma Ortopedijos Klinika kingi (115-160 EUR). [44]

Ortoosimeister OÜ on individuaalsete ortopeediliste abivahendite tootmisega tegelev ettevõtte, mis asub Tallinnas. Individuaalsete jalatsite hinnad on 219-253 eurot. Tellimuse esitamiseks tuleb eelnevalt sobiv aeg kohtumiseks telefoni või e-posti teel kokku leppida. [45]

RV Ortopeedia OÜ tegeleb eritellimuse alusel jalatsite valmistamisega, peamiselt küll ajalooliste jalatsite ja rahvariide jalanõude käsitööna tootmisega. Aga firma on registreeritud ka kui tehniliste abivahendite tootja ja omab lepinguid kohalike omavalitsustega abivahendite soodustingimustel müügiks. Firma asub Tallinnas. Jalatseid valmistatakse eritellimuse alusel. Teenindus toimub eelneval kokkuleppel telefoni teel. [46]

4.2. Laste ortopeediliste jalanõude pakkumise analüüs

Laste ortopeediliste jalanõude turul tegutseb Eestis kokku 13 ettevõtet, mis eelnevalt esitatud kirjelduste põhjal erinevad suuresti nii oma tegevusvaldkondade, geograafilise ulatuse, turustamiskanalite ja kommunikatsioonisüsteemide poolest kui ka pakutavate toodete valiku ja hinnatasemetega poolest. Järgnevalt analüüsitakse laste ortopeediliste jalatsite turu pakkumise poolt võrreldes kirjeldatud ettevõtete nimetatud näitajate lõikes, analüüsitakse pakutavate toodete valikut päritolu ja hinna alusel ning hinnatakse selle põhjal toote kättesaadavust ja valikut Eesti turul. Pakkumise analüüsi tulemuste kirjeldust toetavad töö lisades 1 ja 2 esitatud tabelid. Töö lisas 1 on kokkuvõtlik ülevaattetabel ettevõtete teeninduspiirkondadest ning tegevusvaldkondadest ja lisa 2 tabelisse on koondatud informatsioon vaatlusaluste ettevõtete poolt pakutavate toodete mudelite, päritolu ja hindade kohta (Lisa 1, Lisa 2).

Eesti turul leidub nii kauaaegseid toimijaid kui suhteliselt värskeid sisenejaid. Kogemuse ulatuse poolest võib pikemaajalisimaks ortopeediliste jalatsite pakujaks lugeda Ortopeediakeskus OÜ-d, kes peab end aastal 1907 Tartus asutatud Gustav Saksa protees-ortopeedilise töökoja järeltulijaks. 20-aastase või pikema ajalise ortopeediliste abivahendite valdkonnas tegutsemise kogemusega on AS Gadox, Eesti Ortoosikeskuse OÜ ja Salutaris OÜ, pea kümme aastat on turul toiminud Tervise Abi OÜ ja Extra Comfort Eesti OÜ. Samas on turule suhteliselt hiljuti tulnud Jalakabinet (2013) ja alles eelmisel aastal (2014) rajatud HNRK Abivahendikeskus.

Suurem osa ettevõtetest tegeleb peamiselt masstoodanguna väljaspool Eestit toodetud laste ortopeediliste jalatsite edasimüümisega, individuaalsete ortopeediliste jalatsite tootmisega tegeleb neist vaid viis ettevõtet (Lisa 1): AS Gadox, Ortopeediakeskus OÜ, Jalakabinet OÜ, Ortoosimeister OÜ ja RV Ortopeedia OÜ, kellest kaks viimast tegelevad vaid individuaalsete jalatsite tootmisega ja oma toodete müügiga, samas kui kolme esimese tegevusvaldkond on laiem ja hõlmab ka teiste

tootjate poolt toodetud ortopeediliste abivahendite edasimüüki, sh masstoodanguna toodetud laste ortopeediliste jalanõude müüki.

Analüüsi kaasatud ettevõtete tegevusvaldkonnad varieeruvad suuresti. On nii kitsalt jalatsitele (sh tallatugedele jmt) keskendunud ettevõtteid kui ka laiemalt kõikvõimalike tehniliste ja meditsiiniliste abivahendite pakkumisega tegelevaid firmasid. Eriti laia tegevusvaldkonnaga on näiteks Tervise Abi OÜ, mis müüb, laenutab ja rendib erinevaid abivahendeid, sh müüvad masstoodangu ortopeedilisi abivahendeid nagu ortoosid, lahaseid, jalatseid ja tallatugesid. Lisaks pakub ka väga erinevaid teenuseid: karkude, ratastoolide ja hooldusvoodite laenutusest ja autode kohandamisest mitmete uuringute (jalataldade, istumisasendi ja seljaprobleemide uuringud) ja rehabilitatsiooni- ning taastusraviteenusteni. Samas on aga laste ortopeedilistele jalatsitele suhteliselt vähe tähelepanu pööratud, tegeletakse vaid firma Memo jalatsite edasimüügiga. Abivahendite valmistamisega ise ei tegeleta. Samuti ei tegele abivahendite valmistamisega OÜ Empatrax, mis toob maale ja müüb (laenutab) suures valikus erinevaid ortoosid, liikumisabivahendeid, inva-, hooldus- ja põetusvahendeid ning pakub lisaks abivahendi nõustamist ja füsioterapeudi teenust.

Teiseks pakkujate kategooriaks on eeskätt ortopeediliste abivahendite valmistamise ja müümisega tegelevad ettevõtted, kes valmistavad nii individuaalseid proteese ja ortoosid, aga ka jalanõusid, tallatugesid ja sisetaldud: näiteks AS Gadox, Ortopediakeskus OÜ, Eesti Ortoosikeskus OÜ, OÜ Rehabilitatsiooniabi, Jalaexpert OÜ.

Kolmandaks pakkujate kategooriaks on ettevõtted, mis tegelevad eeskätt jalgade probleemidega, kuid ei lähe nii süvitsi teiste meditsiiniliste ja tehniliste abivahendite osas (nagu näiteks proteeside valmistamine ja kohandamine jmt) vaid piirduvad peamiselt ortooside, tugikaitsete, tallatugede ja ortopeediliste jalanõude valmistamisega, kohandamisega ja müümisega (Extra Comfort Eesti OÜ, Jalakabinet OÜ).

Ortopeedilisi jalanõusid müüvad ka firmad, kelle peamiseks tegevusalaks ei ole invavahendite või meditsiiniliste ja tehniliste abivahendite valmistamine ja/või müük, vaid näiteks spordimeditsiini valdkond (Salutaris OÜ).

Pakkujate seas on esindatud ka HNRK Abivahendikeskus, mis pearõhu on suunanud just abivahendialaste teenuste poolele ja ise abivahendite valmistamise ega kohandamisega ei tegele, küll aga müüb ortoosid ja muid liikumisabivahendeid. Samas valik laste ortopeediliste jalatsite osas piirdub vaid ühe firma (Scehin) tootesarjaga. Teiselt poolt on HNRK Abivahendikeskuse teenustepakett vähemalt kontseptsiooni tasandil kõige põhjalikum: ühe meeskonna poolt antakse hinnang abivahendi

vajadusele, koostöös haiglaväliste partneritega nõustatakse klienti sobiva abivahendi valikul, esindatakse ja nõustatakse patsienti abivahendi taotlemise ja soetamise protsessis, jagades muuhulgas informatsiooni ka parima võimaliku hinna ja toote pakkuja kohta. Lisaks jälgitakse abivahendi kasutamist ja hinnatakse selle funktsionaalsust dünaamikas. [38]

Abivahendialaseid teenuseid pakub ka Tervise Abi OÜ Rehabilitatsioonikeskuse kaudu ja Tartu Ortopeediakeskus. OÜ Empatrx pakub samuti abivahendi vajaduse hindamise teenust, mis sisaldab terapeut-konsultandi poolt kliendi kodukeskkonnas liikumis- ja tegevusvõime hindamist, abivahendi vajaduse välja selgitamist ja vajamineva abivahendi soetamise ja kasutamise osas juhendamist ja nõustamist. OÜ Rehabilitatsiooniabi pakub samuti kliendi teenindamise ja nõustamise võimalust kodus, lisaks konsultatsiooni ja nõustamisteenustele Tallinnas ja Keilas asuvates proteesi ja ortoosikeskustes. Konsultatsioone ja patsiendi ravi järgimise teenust pakub ka AS Gadox ja Jalaexpert OÜ.

Digitaalset jalalaba uuringut pakuvad need ettevõtted, kes ise valmistavad kas individuaalseid jalanõusid või tallatugesid/sisetald. Analüüsitud ettevõtetest teostavad jalalaba digitaalset uuringut AS Gadox, Eesti Ortoosikeskus OÜ, OÜ Rehabilitatsiooniabi, Tervise Abi OÜ, Extra Comfort Eesti OÜ, Jalakabinet OÜ.

Ka teeninduspiirkondade ulatuse poolest varieeruvad laste ortopeediliste jalanõude pakkujad suuresti. On ettevõtteid, mis katavad erinevaid piirkondi Eestis oma teeninduspunktidega ja on ettevõtteid, mis tegutsevad vaid ühes linnas. Näiteks üksnes Tallinnas tegutsevad Jalakabinet OÜ, Ortoosimeister OÜ, RV Ortopeedia OÜ, Extra Comfort Eesti OÜ ja vaid Tartus on esindatud Salutaris OÜ. HNRK Abivahendikeskus asub Haapsalus ega korralda vastuvõtte mujal. Vaid Tallinnas asuvad Extra Comfort Eesti OÜ ja Jalakabinet OÜ on aga oma tooted kättesaadavaks teinud kogu Eesti elanikkonnale läbi e-poe. E-poe kaudu on laiemale tarbijaskonnale kättesaadavad ka OÜ Empatrx poolt pakutavad tooted, millega kohapeal tutvumine on piiratud Tallinna ja Hiiumaaga. Ka Tervise Abi OÜ kasutab oma toodete müügikanalina e-poodi, kuigi omab mitmetele teeninduspunktile Tallinnas lisaks ka Tartus, Kohtla-Järvel ning Pärnus teeninduskeskuseid.

Enamus ettevõtteid, kes töö lisas 1 esitatud tabeli (Lisa 1) kohaselt näivad ulatusliku teeninduspiirkonnaga, ei oma aga pidevat kohalolekut enam kui kahes-kolmes linnas. Klientide teenindamine erinevates maakondades toimub eelregistreeritud vastuvõttude vormis, mis toimuvad üldiselt korra kuus. Näiteks Ortopeediakeskus OÜ, mis korraldab vastuvõtte kõige enamates paikades Eestis, on pidevalt kohal Tartu Ortopeediakeskuses ja Tallinna ning Narva filiaalides. Ortoosikeskus

OÜ on aga pidevalt esindatud vaid Tallinnas, kuid vastuvõtte korraldab ka Hiiumaal, Narvas, Pärnus ja Viljandis. OÜ Jalaekspert omab teeninduspunkte vaid Tartus ning mujal Eestis (Tallinnas, Jõhvis, Põlvas, Viljandis ja Võrus) korraldab vaid kord kuus vastuvõtte. Kahes linnas omab statsionaarset kauplust OÜ Rehabilitatsioonibi ja OÜ Empatrax. Kõige parema kauplustevõrguga on AS Gadox, mis omab kokku viit kauplust neljas erinevas linnas (Tallinnas, Narvas, Kohtla-Järvel ja Tartus).

Eesti turul müüakse masstoodangu ortopeedilistest laste jalatsitest kokku 11 firma tooteid, mis oma hinnaklassilt on vägagi erinevad. Kõige populaarsemad on Saksamaa firma Schein laste ortopeediliste jalatsite sarja „My Generation“ kuuluvad sandaalid, kingad ja saapad. Schein tooteid müüvad Eestis AS Gadox, Rehabilitatsioonibi OÜ, Empatrax OÜ, Jalakabinet, OÜ Jalaexpert OÜ ja OÜ HNRK Abivahendikeskus. Populaarsuselt teiseks tootjafirmaks on Leedu firma Ortopedijos Klinika, mille laste jalatseid müüvad Eesti Ortoosikeskuse OÜ, Empatrax OÜ ja Jalaexpert OÜ. Ka Türgi firma Tico ja Venemaa firma M.E.Γ.A Orthopedics tooteid müüvad Eestis kolm edasimüüjat: Rehabilitatsioonibi OÜ, Extra Comfort Eesti OÜ ja Jalaexpert OÜ. Veel on saadaval Eesti turul Poola firma Memo, Venemaa firma Tutto, Poola firma Aurelka, Slovakkia tootja Protetica ja Hollandi firma Nimco laste ortopeedilisi jalatseid. Jalaexpert OÜ pakub tervisejalatsitena ka firma Birkenstock sandaale. Extra Comfort Eesti OÜ müüb ka enda toodete sarja OrtoKing, mille mudelid on müügil ka Salutaris OÜ kaupluses (Lisa 2). Järelturul on müüdud ka laste ortopeediliste jalatsitena firma Kotofey jalanõusid (Venemaa) ja Tallinnas on ka kauplus (Vilde tee 33, avatud 10.00-19.00), kus müüakse lisaks veel Venemaa firma Tutto ortopeedilisi jalatseid. Kuid tegemist ei ole registreeritud ortopeediliste jalatsite müüjaga, kellel oleks lepingud soodustingimustel müügiks. Ka üks nõudluse uuringus osalenud respondentidest märkis ankeedis, et on tellinud selle kaupluse (vahendaja) kaudu Venemaalt just Kotofey tooteid.

Laste ortopeediliste jalanõude osas on masstoodangu kaubavalik pakkujate lõikes väga erinev. Lisa 2 annab ülevaate erinevate firmade poolt toodetud ortopeedilistest jalatsitest ja nende hindadest analüüsi kaasatud pakkujate lõikes. On ettevõtteid, kes pakuvad vaid ühe tootja kaupa ja sellestki on kohapeal olemas ja koheselt kättesaadav vaid üks-kaks mudelit. Näiteks AS Gadox pakub vaid Ortopedijos Klinika jalanõusid, millest kaupluste püsisortimendis on vaid kaks mudelit sandaale, ülejäänud tooted tuleb tellida kataloogi alusel, mis võtab aega kaks nädalat kuni kuu. Üksnes firma Schein lastejalatseid müüvad Eesti Ortoosikeskuse OÜ ja OÜ HNRK Abivahendikeskus. Esimese puhul on osa toodetest laos olemas, osa tuleb kataloogi alusel tellida, teise pakkuja puhul on kohapeal näidistena proovimiseks olemas erinevas numbrivalikus tooteid, kuid ostmine toimub ikkagi kataloogi alusel ja tellimuste täitmine võtab kuni kuu aega. Vaid ühele kaubamärgile on keskendunud

ka Ortopeediakeskus OÜ, mis müüb masstoodanguna vaid firma Aurelka lastejalatseid, ja Tervise Abi OÜ, mille laste ortopeediliste jalanõude tootevalikus on vaid Poola firma Memo tooted. Kahe erineva firma masstoodangut laste ortopeediliste jalatsite osas pakuvad Salutaris OÜ (Memo ja OrtoKing) ja OÜ Empatrax (Schein ja Ortopedijoa Klinika). Kõige suurem kaubavalik on esindatud OÜ Rehabilitatsioonibi, mis pakub firmade Schein, M.E.Γ.A, Tico ja Protetica tooteid. Nelja erineva firma tooteid leiame ka Extra Comfort Eesti OÜ sortimendist, mis lisaks enda toodetud OrtoKing jalatsitele müüb ka Tutto, Tico ja M.E.Γ.A ortopeedilisi lastejalatseid. (Lisa 2)

Kuigi üldiselt on Saksa firmade tooted kallimad ning Ida-Euroopa (Poola, Slovakkia) ja Venemaa ning Türgi tooted odavamad, näeme töö lisas 2 toodud hinnavõrdlusest, et ka ühe ja sama firma tooteid müüvad Eesti turul pakkujad erinevate hindadega. Eriti silmapaistvad on hinnaerinevused firma Schein laste jalatsite puhul: sandaalide hinnad varieeruvad 166 eurost Eesti Ortoosikeskuse OÜ hinnakirja alusel müüdavatest kuni 240 euronni Jalakabineti e-poes pakutavate jalanõude puhul. Ka Ortopedijos Klinika jalatsitel on hinnad tunduvalt madalamad AS Gadoxi kauplustes võrreldes Empatrax OÜ ja Jalaexpert OÜ hinnakirjadega. Samas näiteks Tico sandaalid on Jalaexperdis saadaval soodsamalt kui Rehabilitatsioonibi OÜ neid pakub, kuigi Tico saabaste puhul on vastupidi – Rehabilitatsioonibi OÜ pakub neid märgatavalt soodsamate hindadega. (Lisa 2)

5. LASTE ORTOPEEDILISTE JALANÕUDE NÕUDLUSE UURING

Töö viiendas peatükis leiab kajastamist läbiviidud laste ortopeediliste jalanõude turu nõudluse poole empiiriline uuring, mille eesmärgiks oli välja selgitada tarbijate kogemused, ootused ja vajadused. Selleks viidi läbi ajavahemikul 01.04-25.04.2013 veebipõhine ankeetküsitlus lapsevanemate seas, kelle lapsed kasutavad ortopeedilisi jalatseid. Respondendid värvati internetiprotaalide Perekool ja Murelaps vahendusel ning Puutepunkti Facebooki lehe kaudu, kuhu saadeti Google'i vormina koostatud küsitlusankeet. Google'i abil vormistatud küsitluse käigus kogutud andmed salvestati andmebaasi, mida on võimalik excel'i failina alla laadida. Exceli faili omakorda on võimalik andmete analüüsiks statistikapaketti SPSS kopeerida.

5.1. Küsitlusuuringu meetod ja valim

Läbiviidud nõudluse uuring oli kavandatud kombineeritult kvantitatiivse ja kvalitatiivse kirjeldava uuringuna, mille eesmärgiks oli koguda andmeid:

- tarbijate ostuharjumuste kohta (kust ostetakse ortopeedilisi jalanõusid; miks just sealt ostetakse; mis hinnaklassi kuuluvaid jalatseid ostetakse; kui sageli ostetakse lapsele jalanõusid);
- toote kättesaadavuse kohta (lähima kaupluse asukoht; ravi kohene alustamine vs hiline mine jalatsite kasutuselevõttus);
- tarbijate hinnangute kohta ortopeediliste jalatsite turule (hinnangud ja kommentaarid toote valikule ja kättesaadavusele Eestis ja selle muutustele ajas; hinnangud hinna ja kvaliteedi suhtele; täiendavad kommentaarid toote soetamise ja tarbimisega seotud kogemuste kohta).

Lisaks sisaldas ankeet küsimusi vastajate sotsiaal-demograafilise tausta (haridustase, kuu netosissetulek pere kohta, elukoht, vanus), toote tegelike tarbijate (lapse vanus ja sugu) ja toote kasutamise kestvuse kohta. Nende küsimuste eesmärk oli koguda taustainformatsiooni tarbija käitumiste, ootuste ja hinnangute analüüsiks ning tulemuste tõlgendamiseks. Küsitluse ankeet on esitatud töö lisa 3 (Lisa 3).

Veebipõhise küsitluse ankeet oli poolstruktureeritud, st et sisaldas nii kinniseid küsimusi (etteantud vastustega küsimusi nii ühe kui mitme vastusevariandi valiku võimalusega) kui ka lahtiseid küsimusi (respondent sisestas oma vastuse vabas vormis selleks ettenähtud ankeedi lahtrisse). Seega andmeanalüüs hõlmas nii kvantitatiivset analüüsi sagedus- ja risttabelite meetodil kui ka kvalitatiivset analüüsi. Kvantitatiivne andmeanalüüs teostati statistikaprogrammis SPSS ja kirjeldava analüüsi tulemused on esitatud tekstis illustreerivate joonistena. Osa lahtiste küsimustega kogutud andmetest koondati ja kodeeriti numbriliselt kirjeldavate näitajate leidmiseks. Teise osa lahtiste küsimuste puhul viidi läbi kvalitatiivne analüüs, mille käigus koondati saadud informatsioon laiematesse temaatilistesse kategooriatesse. Kvalitatiivse analüüsi tulemusi illustreeritakse analüüsitulemusi esitlevas alapeatükis respondentide tsitaatidega, viidates tsitaadi esitanud vastajale sulgudes tema järjekorranumbriga andmebaasis¹.

Vastajad värvati küsitlusuuringusse kolme kanali kaudu: uuringus osalemise kutse saadeti Perekooli ja Murelapse internetikeskuste foorumitesse ning esitati ka Puutepunkti Facebooki lehel. Seega vastasid need lapsevanemad, kes sattusid küsitluses osalemise kutse esitamise ajal ja sellele järgnenud kuu aja jooksul seda interneti lehekülge kasutama ja kellel oli tahtmist ning aega ankeet täita. Tegemist on seega mittetõenäosusliku valimiga, mis on koostatud nn mugavusvalimi ja sobivusvalimi meetodil. See tähendab, et küsitleti neid, keda oli võimalik veebipõhiselt kätte saada sihistades uuringus osalemise kutset kanalite kaudu, mis on suunatud lapsevanematele laiemalt või puudega laste vanematele kitsamalt. Taoline valimi moodustamise meetod ei ole aga üldpopulatsiooni (ortopeedilisi jalatseid kasutavate laste vanemad) suhtes esinduslik ja selle alusel kogutud andmete põhjal ei ole võimalik seega teha üldistusi kogu laste ortopeediliste jalanõude sihtrühmale. Kogu populatsiooni kaasamine valimiraami tõenäosusliku valimivõtu tarbeks oli aga välistatud, sest puudub juurdepääs isikustatud andmetele laste ortopeediliste jalanõude tarbijatest².

Küsitlusele vastas kokku 61 respondenti, kellest aga neli jättis ankeedile vastamise pooleli, seetõttu on ka osade küsimuste puhul protsentjaotused arvatud väiksema valimi pealt (N=57). Valimi struktuurist annab ülevaate töö lisas 4 esitatud tabel, kus on ära toodud ülevaade valimi kirjeldamiseks kasutatud muutujatest ja esitatud nende väärtuste jaotused nii arvuliselt kui osakaaludena (Lisa 4).

Valimis on kõige enam esindatud (39%) 4-7-aastaste laste vanemad ja kõige väiksem on 12-14-

¹ Töös kasutatud ja teiste uurimismeetodite kirjeldust vt [52].

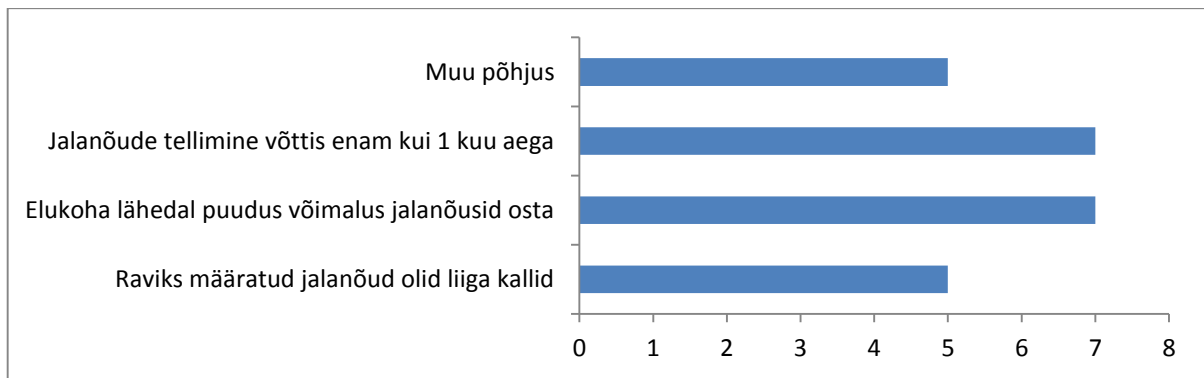
² Töös kasutatud ja teiste valimi moodustamise meetodite kirjeldusi vt [52].

aastaste laste vanemate esindatus (5%). Teiste vanusegruppide esindatused jäävad 10-20% vahemikku. Pisut enam on vastanute seas neid, kelle ortopeedilisi jalatseid kasutav laps on poiss (54%). Küsitlusele vastanud lastevanemate kokkupuuted ortopeediliste jalanõude soetamisega on erinevad: pea kolmandiku vastanute (30%) puhul on nende laps kasutanud ortopeedilisi jalanõusid mitte kauem kui ühe aasta. 20% vastanutest omab lapsele/lastele ortopeediliste jalanõude soetamisel kuni kolme aastast kogemust, 18% aga kuni viie aastast. Kolmandik vastanutest on kokku puutunud ortopeediliste jalanõude hankimisega enam kui 5 aastat ja kokku 10 vastanut (valimis 16%) enam kui 10 aastat. (Lisa 4)

Respondentide seas olid esindatud erinevatesse vanusegruppidesse kuuluvad lapsevanemad. Kõige enam (46%) oli 26-35-aastaseid ja 36-45-aastaseid (33%). Nooremaid ehk kuni 25-aastaseid vastas ankeedile vaid kolm ja ka vanemaealisi oli üksikuid (neli vastajat vanuses 46-55 aastat ja kaks vastajat olid vanemad kui 55 aastat). Ka haridustaseme poolest oli küsitluse valim mitmekesine: üle poolte vastanutest (54%) märkisid oma hariduseks kõrghariduse, 28% keskhariduse ja 11% põhihariduse. Samuti kuuluvad respondendid väga erinevatesse sissetuleku kategooriatesse. Kõige enam olid esindatud lapsevanemad, kelle perekonna kuu netosissetulek jääb vahemikku 751-1000 eurot (31%) või 316-750 eurot (28%). Väiksema kui 315-eurose kuusissetulekuga (pere kohta) vastajaid oli vaid kaks ja sama vähe oli ka neid, kelle pere sissetulek kuus ületab 2000 eurot. 10% vastanutest märkis sissetulekuks kuus 1001-1250 eurot, 7% 1251-1500 eurot, 9% 1501-1750 eurot ja 7% 1751-2000 eurot. Ankeetküsitlusele vastas lapsevanemaid üle kogu Eesti, kõige rohkem aga siiski Harjumaa (12%) ja Tallinnast (38%). Maakonna tasandil on esindamata vaid Ida-Virumaa. (Lisa 4)

5.2. Laste ortopeediliste jalanõude kättesaadavus

Ortopeediliste jalanõude kättesaadavuse hindamiseks küsiti ankeedis lapsevanematelt, kas nende laps hakkas kasutama raviks määratud jalanõusid koheselt peale diagnoosi määramist arsti poolt. 70% küsitlusele vastanutest märkis, et nende laps hakkas ortopeedilisi jalanõusid kasutama kohe, kui need talle raviks määrati, ülejäänud aga vastasid, et pidid ravi edasi lükkama. Peamiste põhjustena edasilükkamiseks on väljatoodud ortopeediliste jalanõude halba kättesaadavust: nii seda, et elukoha lähedalt ei olnud koheselt võimalik leida sobivat toodet kui ka seda, et raviks määratud jalanõude tellimine võttis aega kauem kui ühe kuu. Viie lapsevanema puhul oli aga ravi kohese alustamise takistuseks see, et ortopeedilised jalanõud osutusid liiga kalliks (Joonis 2).

Joonis 2. Ortopeediliste jalanõude raviks kasutamise edasi lükkamise põhjused

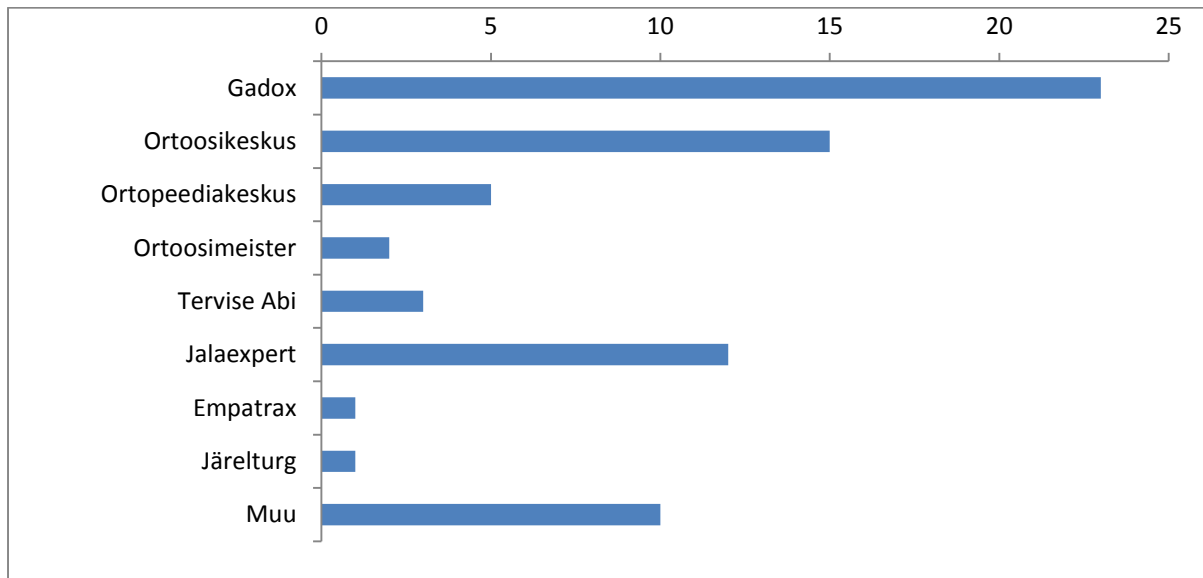
Neljal juhul on märgitud, et takistusi ravi kohesel alustamisel oli enam kui üks – peamiselt käisid käsi-käes halb kättesaadavus ja pikk ooteaeg. Ühe respondendi kommentaari kohaselt oli viivitus tingitud sellest, et riigieelarvest ortopeediliste jalatsite soodustingimustel ostuks eraldatud vahendid olid otsas ja tuli oodata kuni jalatsite müüjale eraldati uued summad ostu kompenseerimiseks. Kohese ravi alustamise takistusena on märgitud ka sobivas suuruses jalanõude puudumist, aga ka seda, et tellitud jalanõud ei sobinud lapsele raviks, mistõttu pakkuja pidi neid kohendama ja see võttis veel kaks nädalat aega.

Vastanute seas on ka näiteid, kus mitmed takistused on kuhjunud: üks respondentidest vastas, et probleemiks oli nii elukohalähedase pakkuja puudumine kui ka rahalised probleemid ja pikk ooteaeg ning lisaks „venis jalatsite kasutuselevõtt ka seetõttu, et ortopeed lubas helistada ja öelda, kui jalatsid on valmis, aga ei helistanud. Viis need kohalikku polikliinikusse, kus need siis ootasid meid mitu kuud. Mina muudkui ootasin ja ootasin kõnet“ (Respondent 48).

5.3. Laste ortopeediliste jalanõude ostukohad

Kõige populaarsem laste ortopeediliste jalanõude pakkuja küsitlusele vastanute seas on AS Gadox – 40% vastanutest on sealt oma lapsele ortopeedilisi jalatseid ostnud (Joonis 3). Gadoxi kliendid põhjendavad oma valikut pakkuja osas järgmiselt: kvaliteetne kaup (2 vastajat), hea hind (1 vastaja), lähedane asukoht (4 vastaja), harjumusest (1 vastaja), kvaliteetsed tooted (1 vastaja). Põhjenduseks toodi ka seda, et teisi kohti, kust ortopeedilisi jalanõusid osta saaks, ei teata (2 vastajat). Teadmatust turul toimivatest pakkujatest illustreerib ka ühe teise pakkuja märkinud respondendi jäetud kommentaar selle küsimuse all: „Kas neid jalatsitemüüjaid on siis palju? Ma mõtlesin, et ainult läbi ortopeedi saabki vaid neid tellida. Kus on kauplused? Ma ei tea ühtegi poodi ei siin Hiiumaal ega ka mujal Eestis“ (Respondent 49). Samas võib viimase vastaja puhul olla tegemist veel ka nn kogenematuses tuleneva teadmatusega, sest hiljem ankeedis ta kommenteerib, et tegi oma esimese

ostu alles kaks päeva tagasi. Seega ilmselt on tegemist lapsevanemaga, kelle lapsele on alles hiljuti diagnoositud ortopeedilised probleemid ja määratud raviks ortopeedilised jalanõud. Ühe respondendi jaoks oli aga ostukoha valiku puhul tegemist „juhusliku valikuga“.

Joonis 3. Laste ortopeediliste jalatsite ostukohad

Populaarsuselt teiseks ostukohaks osutus küsitluse tulemustel Ortoosikeskus: 26% vastanutest on ostnud sealt laste ortopeedilisi jalanõusid (Joonis 3). Ortoosikeskusest ostavad vanemad oma lastele jalatseid seetõttu, et neile meeldib sealne tootevalik (2 vastaja), kaup on kvaliteetne (1 vastaja), hind on soodne (1 vastaja) ja koostöö on hea (1 vastaja). Ortoosikeskuse puhul on näha samuti, et üheks peamiseks põhjuseks, miks just sealt jalatseid ostetakse, on pakkuja elukohalähedus (3 vastaja), aga samal määral on põhjusena toodud ka seda, et sinna suunati arsti poolt (3 vastajat).

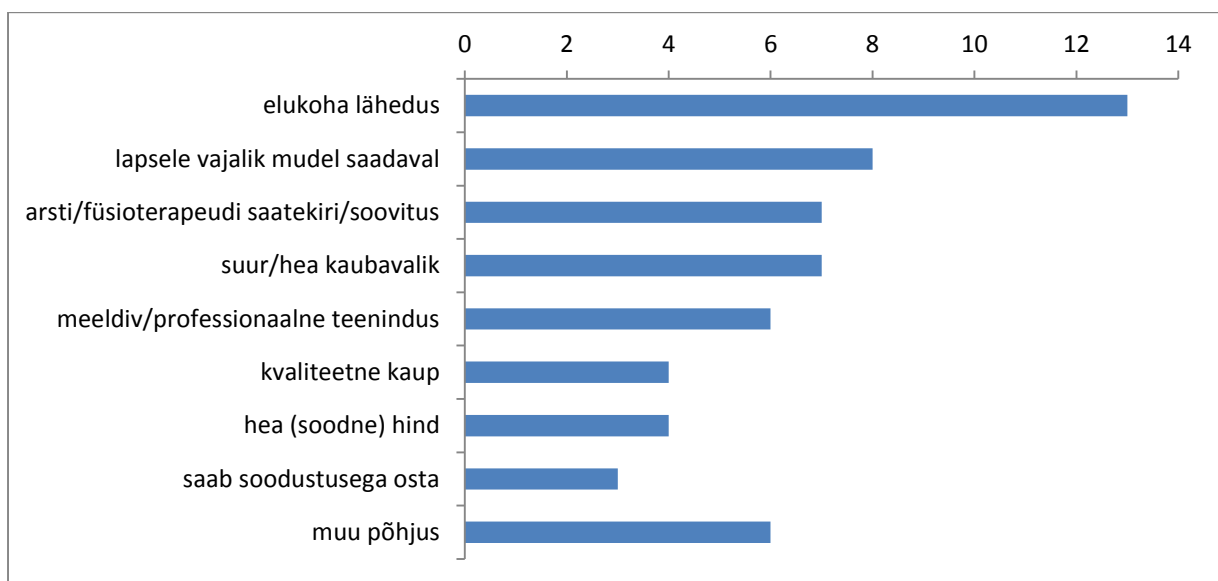
Pisut vähem kui Ortoosikeskust on mainitud ostukohana Tartus tegutsevat Jalaexpertit: kokku 12 vastajat (st 21% vastanutest) (Joonis 3). Põhjendused: kvaliteetne kaup (1 vastaja), meeldiv teenindus (5 vastaja), hea kaubavalik (2 vastaja), harjumus (1 vastaja), elukoha lähedus (2 vastaja) ja füsioterapeut soovitas (1 vastaja). Jalaexpert paistab silma oma hea teeninduse poolest. Kui teiste pakkujate puhul domineeris valiku põhjenduste seas elukoha lähedus ja soodne hind vmt, siis peaaegu pooled Jalaexpert klientidest on välja toonud põhjenduste lahtris just hea, meeldiva või professionaalse teeninduse. Üks respondentidest lisab, et: „Väga hea ekspert ortopeedia alal töötab seal“ (Respondent 40).

14 vastajat 61-st on ostnud oma lapsele ortopeedilisi jalatseid enam kui ühest kohast, 10 vastajat on kirjutanud selgitusena ostukohti ja viise, mis ei ole kodeeritavad eelneva analüüsi tulemustena

esitatud Eesti turul tegutsevate ortopeediliste jalanõude pakkujatena. Ostukohaks oli näiteks märgitud nii optikapood kui ka apteek. Esimesel juhul oli lisatud kommentaariks: „Mujalt pole saada Saaremaal“ (Respondent 60). Ortopeedilisi jalatseid on vastajad ostnud lastele ka määratlemata tervisepoodidest, tellinud vahendaja kaudu Venemaalt ja Valgevenest (kuna sealt saab odavamalt) või ortopeedi kaudu. Ostukoht oli ka jäetud määratlemata või oli vaid märgitud, et „ostan sealt, kust odavamalt saab“ (Respondent 54).

Ühe vastaja poolt oli ära mainitud Walkmaxx kauplus, kus tegelikult ei müüda ortopeedilisi jalanõusid. Tegemist on kumerate taldadega jalanõudega, mille spetsiaalne kuju peaks raskuse viima käimisel liigestelt lihastele. Walkmaxx'i kodulehel oleva reklaaminfo kohaselt on sellised jalanõud soovituslikud lampjalgsuse korral ning aitavad kaasa selle ravile [47]. Samas ei vasta need jalanõud mingil moel ortopeediliste jalanõude määratluses (vt töö osa 2.2.) esitatud spetsiifilistele disaininõuetele ja pole ilmselt sertifitseeritud kui ortopeedilised jalatsid.

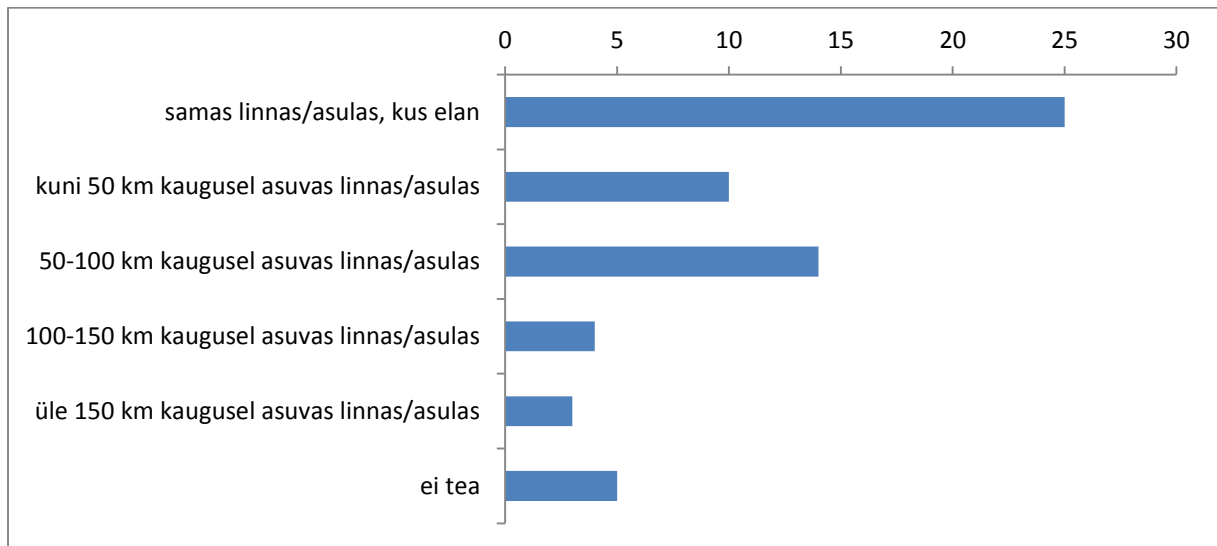
Jooniselt 4 näeme, et ostukoha lähedus kodule ehk toote kättesaadavus on peamisi pakkuja valiku põhjendusi (märgitud 13 korral ehk 24% vastajate poolt) (Joonis 4). Seega pole imestada, et küsitluse andmetel kõige populaarsemaks pakkujaks osutus AS Gadox – ainus pakkuja, kelle puhul saame eelneva turu pakkumise analüüsi tulemustel (vt töö osa 4.1.) öelda, et üldse on tegemist mingisuguse kauplustevõrguga.

Joonis 4. Põhjendused laste ortopeediliste jalatsite ostukoha valikule

Ankeetküsitluse käigus küsiti ka vastajatelt lähima kaupluse kaugust nende elukohast ja vaid 41%

küsitlusele vastanutest märkis, et lähim kauplus asub samas linnas/asulas, kus nad elavad, ja 16% respondentidest leiab lähima poe kuni 50 km-i kauguselt oma elukohast. 23% respondentidest aga peab sõitma 50-100 km selleks, et jõuda lähima poeni, ja 12% üle 100 km (Joonis 5).

Joonis 5. Lähima kaupluse kaugus elukohast

Peale kättesaadavuse on olulised tegurid pakkuja valikul ka saadaval olev kaubavalik (13% vastanutest on seda märkinud), meeldiv ja/või professionaalne teenindus (11% vastanutest põhjendab valikut sellega) ja soodne hind ning kauba kvaliteet (mõlemat on põhjendusena ära märkinud 7% vastajatest) (Joonis 4).

Seitse vastajat 61-st on märkinud ostukoha valiku põhjenduseks selle, et arst või füsioterapeut on seda soovitanud või sinna saatekirjaga saatnud. See illustreerib toote iseloomust tulenevat suunatud tarbijakäitumist – kuna ortopeediline jalanõu on raviks määratud abivahend, mille ostmisega ei pruugi olla varasemaid kokkupuuteid ja turul toimuvast puudub inimestel ülevaade, siis usaldatakse ravi määranud spetsialisti ning suundutakse ostma sinna, kuhu soovitati/suunati. Teadmatust turul valitseva situatsiooni ehk pakkujate ja kaubavaliku osas illustreerib ka see, et neli vastajat märkis põhjenduseks asjaolu, et „sealt saab soodustusega osta“, justkui mujalt ei saaks. Pakkumise analüüs näitas, et Eesti turul on kokku 13 pakkujat, kellel on sõlmitud kohalike omavalitsustega lepingud ortopeediliste jalanõude soodustingimustel müügiks, seega ei pruugi taoline kommentaar olla pakkuja valiku põhjendusena mitte pakkuja eripära ja tugevuse kirjeldus vaid pigem tarbija teadmatuse indikaator. Samas ei ole kõigile Eesti elanikele kättesaadavad siiski kõik analüüsitud 13 pakkujat, sest mitte kõigil vaadeldud ettevõtetel ei olnud sõlmitud lepinguid kõigis maakondades. Soodustingimustel abivahendite ostmiseks pakkujate valik sõltub aga isiku elukohajärgse

maavalitsuse või kohaliku omavalitsuse poolt sõlmitud lepingutest (vt töö alaosa 3.1.). Tegelikult omas lepinguid küsitluse toimumise ajal ja eel veel ettevõtteid (eeskätt apteegid, ravisutused ja nende allasutused), kes ei olnud kaasatud läbiviidud pakkumise analüüsi just seetõttu, et olid vaid ühe kohaliku omavalitsusüksuse keskele klientuurile keskendunud.

Harjumus on samuti üks pakkuja valiku aluseid. Üks vastajatest lisas küsimusele „Miks just sealt ostate?“ kommentaari: „Kunagi ammu olid vaid nemad [Gadox ja Ortopeediakeskus] turul ja edaspidi ilmselt harjumusest“ (Respondent 24). Samas lisab ta, et neil pakkujatel on ka parim valik. Samas üks enim toodud põhjendustest pakkuja valikul oli asjaolu, et vastaja lapsele vajalik/sobiv mudel on seal saadaval. Me ei tea küsitlustulemuste põhjal öelda, kas selle pakkuja kasuks on otsustatud peale mitme erineva pakkuja poole pöördumist ja nende kaubavalikuga tutvumist või ei olegi vastaja teiste pakkujatega tutvunud, kuna leidis sobiva mudeli kohast, kuhu esimesena pöördus või kuhu teda suunati.

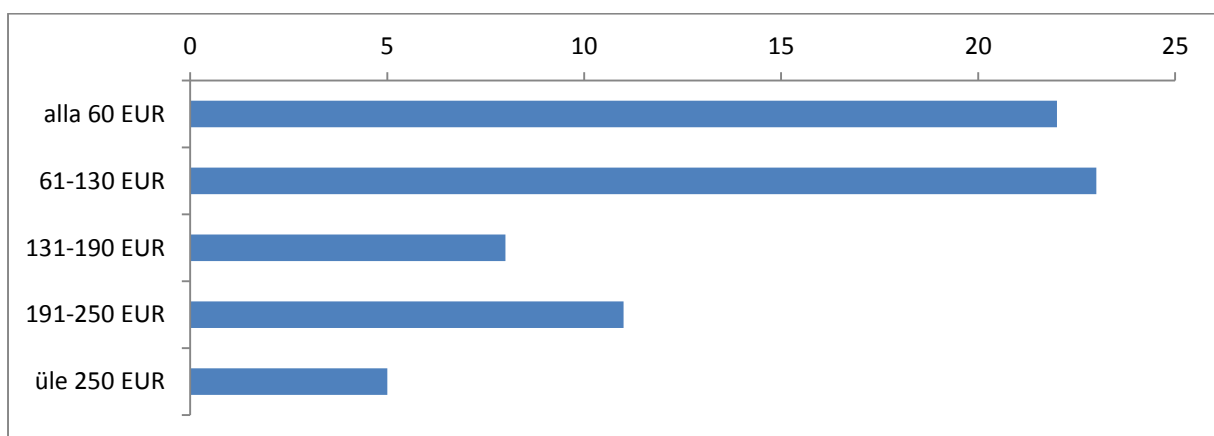
Uusi turul toimijaid ostukohana märgitud ei ole. Vaid korra on mainitud Empatrx OÜ-d, aga ka seda varasema nimetuse „Invaabi“ kaudu. Ühelt poolt seetõttu, et osad neist on alustanud oma tegevust pärast küsitluse toimumist 2013. aasta aprillis. Teiselt poolt aga ei ole need pakkujad, kes on alustanud nullindate keskpaigas, veel ilmselt endale nii suurt tarbijaskonda suutnud leida kui pea 20 aastat turul toimunud ettevõtted (ja võibolla ei ole ka nii paljudele kohalikele omavalitsustele abivahendite pakkumisel lepingulisteks partneriteks). Vaatamata sellele, et pakkumise analüüs näitas, et neli tegutsevat ettevõtet müüvad oma tooteid läbi e-poe, pole keegi küsitletutest oma lastele ortopeedilisi jalanõusid interneti teel ostnud. Ka siin on ilmselt üheks põhjenduseks see, et e-poed on just uute turule sisenejate poolt kasutatav toote jaotuskanal. Teine põhjus tuleneb ilmselt toote olemusest, seda peab kohapeal proovima ja vajadusel individuaalselt kohendama, seega saavad e-poe kaudu osta üksnes lapsevanemad, kellel on varasem kogemus mingi tootja tootega olemas ja lapse ortopeediliste probleemide raviks sobivad masstoodangu jalanõud.

Kuigi internetis otsinguid tehes on näha, et järelturul toimub suhteliselt aktiivne laste ortopeediliste jalanõude müük, on küsitlusele vastanutest vaid üks märkinud, et on ostnud oma lapsele kasutatud ortopeedilisi jalatseid. Seda tulemust saame tõlgendada kaheti. Ühelt poolt võib see tähendada seda, et lapsevanemad, kelle lapsele on raviks määratud arsti poolt ortopeedilised jalanõud, on siiski lapse jalgade probleemide olemusest ja jalanõude ravi funktsioonist piisavalt informeeritud ja nad teavad, et kasutatud jalanõu üldjuhul selleks ei sobi. Teiselt poolt viitab saadud tulemus teisele, töö sissejuhatuses väljatoodud probleemile – ortopeediliste jalanõude kasutamine tervete laste puhul. Lasteortopeedid hoiatavad, et jäigad ja toestavad ortopeedilised jalatsid terve lapse jalas pidurdavad

loomulikku jalgade arengut ja seetõttu tuleks neid kindlalt vältida. Samuti tuleks hoiduda jalatsitest, millel on sisse ehitatud nn anatoomiline, võlvitoega tald, sest lapse tallavõlv hakkab arenema alles kolmandast eluaastast ja ei tohiks püüda toetada olematut. Tulemuseks on kasu asemel kahju: laps võib saada jalavalu ning tema jalad väsivad kõndides kiiresti [48, p. 13].

5.4. Laste ortopeediliste jalanõude hinnatase

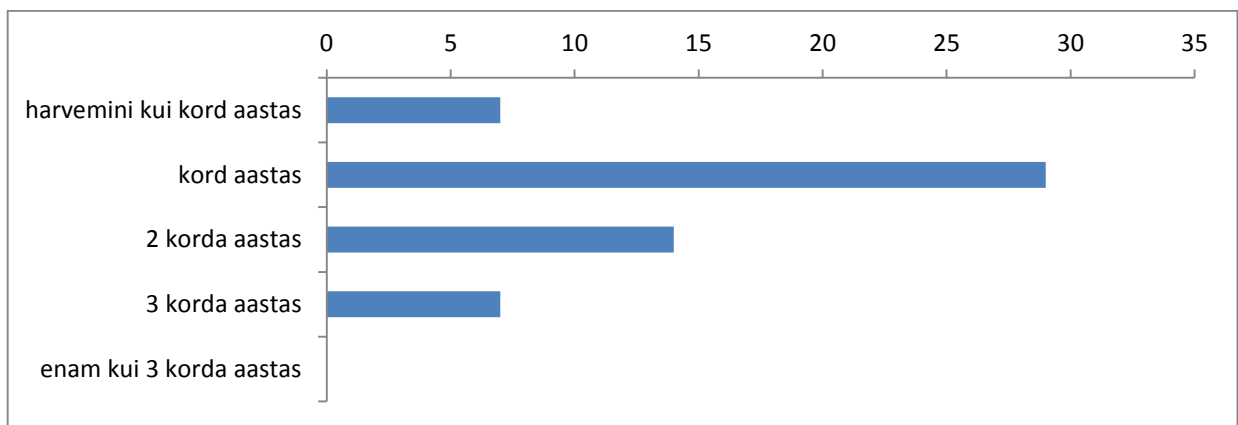
Küsitlusankeedis oli esitatud ka küsimus ostetud ortopeediliste jalanõude hinnaklassi kohta. Kõige enam on vastajad ostnud odavaima etteantud hinnaklassi jalanõusid: 38% vastanutest on soetanud jalatseid alla 60 euro jääva hinnaga ja 40% on ostnud jalatseid, mille hind jääb vahemikku 61-130 eurot. Üle 250-euroseid ortopeedilisi jalanõusid on ostnud oma lapsele vaid viis vastajat küsitletutest. Esindatud on ka vahepealsete hinnaklasside jalatsite tarbijad: 13% vastanutest on soetanud 131-190-euroseid jalatseid ja 20% on ostnud jalanõud, mis maksid 191-250 eurot (Joonis 6). See tulemus näitab seda, et ostetakse odavamaid tooteid, aga kas eelistatakse ka odavamaid mudeleid, seda me päris kindlalt nende andmete pealt väita ei saa. Sest ortopeediliste jalanõude puhul eristatavad peamised kolm kategooriat (sandaalid, kingad ja saapad) on samuti enamuste pakkujate juures saadaval peamiselt kolmes erinevas hinnaklassis (sandaalid kõige odavamad ja saapad kõige kallimad) (Lisa 2). Samas võib siin andmete taga peituda ka asjaolu, et talvesaabaste kui kõige kallimate jalatsite ostmisest lastele loobutakse ja piirduakse ortopeediliste sandaalide kasutamisega sisejalanõudena, kuna talvel on lapsed niikuinii enamuse ajast siseruumides. Taoline lähenemine ravile on üsna levinud, eriti väikelaste puhul ja juhtudel kui lapse ortopeedilised probleemid ei ole väga tõsised.

Joonis 6. Lastele ostetud jalanõude hinnaklassid

5.5. Laste ortopeediliste jalanõude ostusagedus

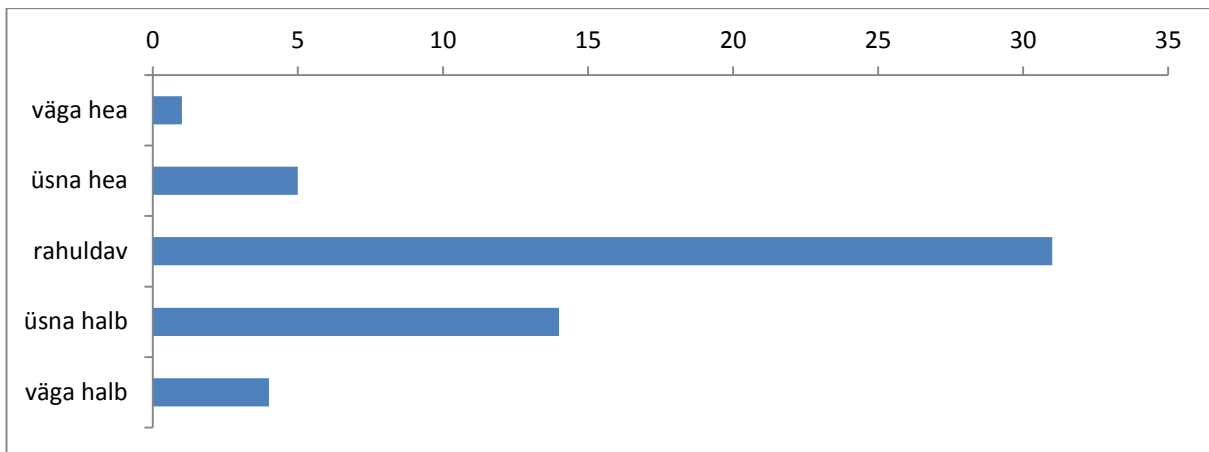
Peaaegu pooled küsitluses osalenutest ostavad oma lapsele/lastele ortopeedilisi jalanõusid üks kord aastas, 23% kaks korda ja 11% kolm korda aastas. 11% soetab laste ortopeedilisi jalatseid harvem kui korra aastas ja keegi vastanutest ei märkinud, et ostab neid tihemini kui kolm korda aastas (Joonis 7). Põhjuseks võib-olla asjaolu, et riigieelarvest kompenseeritakse aastas vaid kolme paari jalanõude ost lastele, kellel on diagnoositud ortopeedilised probleemid või puue (vt töö alaosa 3.1.). Samas on ankeetküsitluses osalenud lapsevanematest mitmed kommentaarina jätnud just märkuse, et kolm paari aastas ei ole piisav, eriti väikelaste puhul, kelle jalg kasvab kiiresti, aga ka koolilastele tuleks vähemalt viis paari jalatseid aasta osta, sest koolis on vaja erinevaid jalatseid. Täishinnaga kvaliteetsed ortopeedilised jalanõud käivad aga tarbijatele üle jõu ja „/.../ seetõttu on lapsel osad jalatsid tavalised (näiteks ortopeediliste botikute asemel kasutame tavalisi kummikuid)“ (Respondent 13).

Joonis 7. Laste ortopeediliste jalanõude ostusagedus

5.6. Tarbijate hinnangud turule

Pakkumise analüüs näitas, et Eesti turul on saadaval kokku 11 erineva firma poolt masstoodanguna toodetud laste ortopeedilisi jalatseid ja lisaks tegutseb viis ettevõtet individuaalsete ortopeediliste jalatsite tootmisega. Ortopeedilisi jalanõusid oma lapsele/lastele ostnud vanematest hindavad valikut rahuldavaks pooled (51% vastanutest). Väga heaks peab valikut vaid üks respondent ja üsna heaks viis vastanut 61-st (s.o. 8%) (Joonis 8).

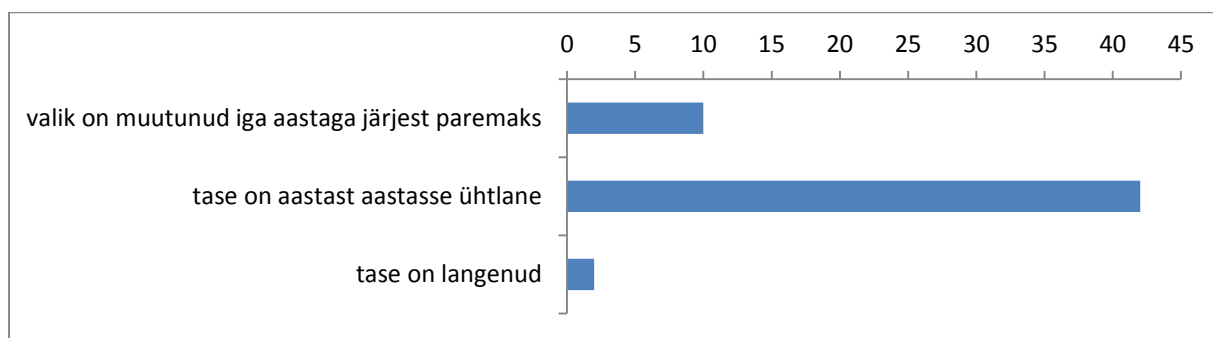
Joonis 8. Hinnangud ortopeediliste jalanõude valikule Eestis

Rahul ei ole saadaoleva valikuga 30% vastanutest, kellest 14 hindas valikut üsna halvaks ja neli väga halvaks. Mitmeid negatiivseid kommentaare on vastajad jätnud valiku kohta samuti ankeedi lõpus. Kritiseeritakse nii värvi kui mudeli valikut, aga ka kvaliteeti. Ühe respondendi sõnul on laste ortopeediliste jalatsite puhul peamiseks probleemiks see, et „/.../ ei saa suurt värvi ega mudelit valida ja üüratult kallid. Saab vaevalt hooaja läbi. On ka enne ära lagunened. Kvaliteeti pole mingisugust“ (Respondent 3). Ka turul valitseva olukorra parandamiseks tehtud ettepanekute seas leidis kommentaare just valiku suurendamise kohta: soovitakse, et oleks rohkem erinevaid mudeleid (sh näiteks kõrge säärega saapaid, mis sobiks paremini meie kliimasse), suurem värvivalik aga ka ilusam välimus. Saadaolevat sortimenti analüüsid selgus, et mudeleid on väga erinevale maitsele, aga ilmselt on ikkagi toote halva kättesaadavuse tõttu nii mõnelgi tarbijal kogemused tavajalanõudest silmatorkavalt erinevate jalatsitega, mistõttu soovitakse, et „ortopeediline jalanõu võiks ka välimuselt ilus olla. Valikus on need suhteliselt robustsed ja kohmakad“ (Respondent 28).

Samas nägime eelpool esitatud analüüsi tulemustel, et paljud küsitluses osalenud ei olnud üldse teadlikudki sellest, et Eestis tegutseb enam kui üks pakkuja. Kogu turul pakutavast tootevalikust ülevaate saamiseks kulus töö autoril mitu kuud aega infootsinguteks, päringuteks ja pakkujate külastusteks, seega võib eeldada, et antud hinnangud kaubavalikule baseeruvad suuresti ühe pakkuja tootevalikuga tutvumisele, parimal juhul kahe-kolme pakkujaga kokkupuutest aastate jooksul.

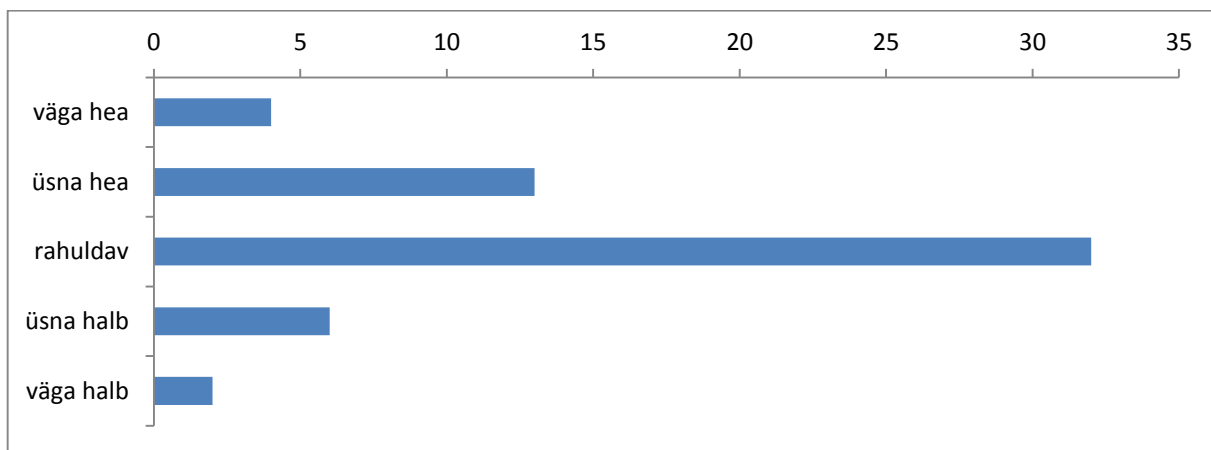
Kuigi pea kolmandik küsitletutest on kokku puutunud laste ortopeediliste jalanõudega vähem kui aasta, on suurem osa vastajatest siiski lapsevanemad, kelle lapsed on kasutanud ortopeedilisi jalanõusid kuni kolm või enam aastat ja seega omavad kogemusi hindamaks muutusi kaubavalikus (Lisa 3). Küsitluses osalenutest suurema osa (69)% hinnangul ei ole kaubavalikus aastate jooksul olulisi muutusi aga toimunud. Vaid 16% vastajatest arvas, et valik on muutunud iga aastaga paremaks,

samas kui 3% hinnangul on see hoopiski halvenenud (Joonis 9).

Joonis 9. Hinnangud muutustele ortopeediliste jalanõude valikus

Peaaegu pooled (52%) vastajatest hindavad laste ortopeediliste jalatsite hinna ja kvaliteedi suhet Eestis rahuldavaks. Siin aga on positiivsete hinnangute osakaal kaubavaliku hinnangutega võrreldes mõnevõrra suurem: 21% vastajatest hindab hinna ja kvaliteedi suhet üsna heaks ja 7% väga heaks. Samas on ka väga kriitilisi respondente – 3% vastajatest on andnud sellele suhte hinnanguks väga halb ja 10% üsna halb (Joonis 10). Samas enamus kommentaare, mis vabas vormis ankeedile lisati, sisaldasid ühel või teisel moel viiteid sellele, et ortopeediliste jalanõude hind on ikkagi väga kõrge, isegi 50%-lise soodustusega ostes on lapsele jalanõude soetamine kallis lõbu.

Joonis 10. Hinnangud ortopeediliste jalanõude turul valitsevale hinna ja kvaliteedi suhtele

Küsitlusankeedi lõpus paluti vastajatel vabas vormis sisestada omapoolsed täiendavad märkused ja kommentaarid laste ortopeediliste jalanõude kättesaadavuse, valiku ja hindade kohta Eestis. Pooled vastajatest ka kommentaaride lahtrisse omapoolseid märkusi lisas.

Kommentaari põhjal välja toodud puudused toote soetamisel võib jagada nelja suuremasse kategooriasse: väike valik, kõrge hind, halb kättesaadavus (elukohast kaugel ja kataloogide alusel tellimine) ja abivahendite rahastamis ning eraldamise korraldus. Kõige enam teeb tarbijatele siiski

muret ortopeediliste jalanõude liiga kõrge hind, mis teeb võimatuks nende täishinnaga soetamise. Samuti esines palju kriitikat toote kättesaadavuse erinevate aspektide kohta. Tarbijad ei ole rahul sellega, et toote tellimine toimub suuresti kataloogide alusel ja kohapeal valikut teostada erinevaid, piisava mudeli ja numbri valikuga, jalatseid proovides teha ei ole võimalik. Samuti ei meeldi tarbijatele see, et pakkujaid on vähe ja nad asuvad elukohast kaugel. Isegi kui pakkuja korraldab konsultatsioone ja vastuvõtte erinevates maakondades, ei ole üks kord kuus piiratud ajavahemikul (mis ei sobi koolilastele näiteks) pakutud võimalus tarbijate vajadusi rahuldav.

Ühe suurima kategooria küsitluses osalenute kriitikast moodustavad aga seadusandlikust taustast tulenevad puudused, mis käivad nii abivahendite eraldamise korralduse kui ka eelarvelise rahastuse mahu kohta. Siia kategooriasse kuuluvad kommentaarid, mille sisuks on kaebused selle kohta, et viimases kvartalis või isegi juba teises aastapooles pole soodustingimustel jalanõusid soetada enam võimalik. Näiteks kirjutab üks lapsevanem, et „saime augustikuus arstilt paberi jalanõude soetamiseks allahindlusega, kuid Tallinna linna poolt eraldatud rahad olid juba otsas“ (Respondent 8). Üks pikaajalise kogemusega lapsevanematest kinnitab samuti, et „igal aastal tuleb jalatsid ära tellida enne augusti, sest alates septembrist ei ole võimalik osta soodushinnaga, sest „rahad on otsas“ ja müüjatele riik enam soodustuse osa ei hüvita“ (Respondent 13).

Taoline hüvituse korraldus on viinud tarbijad selleni, et talvesaapad ostetakse valmis juba kevadel või juunis-juulis. Kuna aga lapse jalg kasvab ja ette ennustada vajaminevat suurust ei osata, siis loodetakse võimalusele enne talve soetatud mudel sobiva numbri vastu välja vahetada. Või ollakse sunnitud ostma aasta teises pooles vajaminevad jalanõud tavajalatsitena, mis võib aga lapse ravile tagasilööke anda.

Seda, et riigieelarvest eraldatud vahenditest vajaduste katmiseks ei jagu, kinnitas juba aastal 2002 läbiviidud Riigikontrolli audit. Auditi kokkuvõttes tõdetakse, et „nõudlus abivahendite järele on suurem kui eraldatud summad ning see on põhjustanud pikki järjekordi ettevõtjate juures“ ja üheks olulisemaks järelduseks on, et abivahendite kompenseerimise süsteem läbi maavalitsuste ei taga parimat teenindust abivajajatele ega ka parimal moel riigi raha kasutamist. [49, p. 2]

Praeguse korralduse, mille kohaselt abivahendite eraldamist haldavad maavalitsused, puudujääke on riigi tasandil lõpuks ka mõistetud ja samme olukorra parandamiseks astunud. 2016. aasta jaanuarist algama pidanud töövõimereformi raames oli planeeritud ka abivahendite taotlemise uus korraldus, mis peaks ühtlustama kättesaadavust üle Eesti, lihtsustama abivahendite taotlemise menetlemist ja soodustama inimeste valikuvabadust abivahendite valikul, samuti muutma efektiivsemaks riigieelarveliste vahendite kasutamise. Uue korralduse kohaselt koondatakse abivahendite ostmise

administreerimine sotsiaalkindlustusametisse. Abivahendite kättesaadavust parandab uue korra säte, mille kohaselt inimene võib järgmisest aastast pöörduda kõikidesse Eestis abivahenditega tegelevatesse ettevõtetesse ega pea soetama oma lapsele ortopeedilisi jalanõusid vaid neilt pakkujatelt, kellel on sõlmitud vastav leping nende elukohajärgse maavalitsusega/kohaliku omavalitsusega. Samuti muutub abivahendi taotlemine lihtsamaks tänu elektroonse taotluse võimaluse lisandumisele. Ka tarbijate informeeritus peaks tõusma, sest luuakse register, mille kaudu neil on võimalik saada ülevaade turul olevatest abivahenditest, nende hindadest ja pakkujatest. Register võimaldab tarbijatel uurida ja võrrelda erinevate pakkujate poolt müüdavaid ortopeedilisi jalanõusid ning uue korra kohaselt saab seejärel valida sobivaima pakkuja, kelle poole pöörduda. [50]

2015. aasta mais on aga selge, et kavandatud kujul ja ajakavas töövõimereformi ei käivitata ning hetkel on teadmata, millal ja mis mahus reform üldse ellu viiakse. Seetõttu ei ole ka teada, kas uuringutulemustel selgunud kitsaskohad laste ortopeediliste jalanõude soetamisel lähitulevikus leevendust leiavad.

6. TURUANALÜÜSI KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED

Töö raames teostatud laste ortopeediliste jalanõude turu pakkumise poole analüüsi kaasati kokku 13 firmat, kes valmistavad ja/või müüvad laste ortopeedilisi abivahendeid soodustingimustel omades sellekohaseid lepinguid ka asukoha maakonnast väljaspool. Analüüsitud Eestis tegutsevad ettevõtted erinevad suuresti nii oma tegevusvaldkondade, kogemuste, teeninduspiirkondade geograafilise ulatuse, kauba turustamiskanalite ja kommunikatsioonisüsteemide poolest kui ka pakutavate toodete valiku ja hinnataseme poolest.

Suurem osa töös kirjeldatud ettevõtetest tegeleb peamiselt masstoodanguna väljaspool Eestit toodetud laste ortopeediliste jalatsite edasimüümise, individuaalsete ortopeediliste jalatsite tootmisega tegeleb neist vaid viis. Turul on nii kauaaegseid toimijaid, kes on tegutsenud 20 või enam aastat, kui ka alles aasta või paar tagasi sisenejaid. Nende seas on nii kitsalt jalgadega seotud abivahenditele (sh jalatsid ja tallatoed) keskendunud ettevõtteid kui ka laiemalt kõikvõimalike tehniliste ja meditsiiniliste abivahendite pakkumisega tegelevaid firmasid. Täiendavalt pakutakse mitmeid teenuseid alates jalalabauuringutest kuni rehabilitatsiooni- ja taastusraviteenusteni. Teeninduspiirkondade ulatuse poolest varieeruvad laste ortopeediliste jalanõude pakkujad samuti. On ettevõtteid, mis katavad erinevaid piirkondi Eestis oma teeninduspunktidega ja on ettevõtteid, mis tegutsevad vaid ühes linnas. Samas enamus ettevõtetest, kes teenindavad erinevaid piirkondi, ei oma pidevat kohalolekut enam kui kahes-kolmes suuremas linnas. Klientide teenindamine erinevates maakondades toimub eelregistreeritud vastuvõttude vormis mitte rohkem kui korra kuus. Seega ei ole toote kättesaadavus igal pool Eestis sugugi hea. Lisaks on soodustingimustel ost võimalik vaid ettevõttest, kes omab elukohajärgse maavalitsuse või kohaliku omavalitsusega vastavat lepingut, mis omakorda piirab tarbija valikuid pakkujate osas.

Eesti turul müüakse masstoodangu ortopeedilistest laste jalatsitest kokku 11 firma tooteid, mis oma hinnaklassilt on vägagi erinevad. Kõige populaarsemad on Saksamaa firma Schein laste ortopeediliste jalatsite sarja „My Generation“ kuuluvad sandaalid, kingad ja saapad. Populaarsuselt järgmisteks tootjafirmadeks on Leedu päritolu Ortopedijos Klinika, Türgi firma Tico ja Venemaa firma M.E.Γ.A Orthopedics. Üldiselt on Saksa firma tooted kallimad ning Ida-Euroopa (Poola, Slovakkia) ja

Venemaa ning Türgi tooted odavamad, kuid võrreldes laste tavajalatsitega on odavamate ortopeediliste jalanõude hinnad ikkagi kordades kõrgemad ja seda isegi 50-protsendilise soodustusega. Kuigi turul on esindatud erineva hinnataseme ja päritoluga jalatseid, müüvad enamus pakkujatest vaid ühe konkreetse kaubamärgi ortopeedilisi jalanõusid, mistõttu toote valik nii mudelite, suuruste kui disaini poolest on enamustes Eesti piirkondades siiski suhteliselt piiratud. Pealegi toimub pakkujate poolt masstoodangu ortopeediliste jalatsite müük valdavalt kataloogi alusel tellimuste esitamise vormis tootjatele, seega kohapeal olemasolev sortiment on veelgi väiksem ja kauba kättesaamiseks kulub üldiselt paarist nädalast kuni ühe kuuni.

Tarbijate seas läbiviidud küsitluse tulemused kinnitavad seda, et toote kättesaadavus Eesti turul on halb. Ortopeedilisi jalanõusid ei ole sageli võimalik soetada elukoha lähedalt, toote valikuga ei ole võimalik kohapeal tutvuda ja tellimine võtab kaua aega. Küsitluses osalenud lapsevanemad on ostnud kõige enam ettevõtetest, kellel on kauplusi või teeninduspunkte erinevates Eesti piirkondades ja kes on tegutsenud Eesti turul aastakümneid. Pakkujate valiku olulisemateks põhjendusteks on elukoha lähedus, saadaolev kaubavalik ja professionaalne teenindus. Vähem tuuakse põhjusena soodsamat hinda. Samas selgub küsitluse tulemustel, et tarbijad on suhteliselt väheteadlikud erinevatest pakkujatest ja pakutavast kaubavalikust. Sageli piirdubki kogemus ühe pakkujaga, kelle juurde suunati arsti poolt või kellel on isiku elukoha läheduses teeninduspunkt või kauplus ning kes omab soodustingimustel müügiks isiku elukohajärgse maakonna tasandil lepingut. Seetõttu puuduvad paljudel üldse kogemused saadaval oleva kauba sortimendi ja hinnataseme võrdluste alusel langetatud valikutest ja suunatud ostukäitumisest.

Küsitlustulemused näitavad, et tarbijad ei ole rahul olemasoleva kaubavalikuga. Küsitluses osalenud lapsevanematest pooled sooviksid suuremat sortimenti, et oleks valikut erinevate mudelite, suuruste ja hinnaklasside vahel. Samuti soovitakse, et sortimendis oleks erineva disainiga samu mudeleid, mille vahelt valida - hetkel tuleb osadel tarbijatel piirduda näiteks vaid ühe kinga mudeli kahe värvi vahel valikuga kui sedagi. Ortopeedilisi jalanõusid kasutavate laste vanemad on rahulolematud ka toote väga kõrge hinna pärast. Harvad pole juhud, kui lapse ravi on halva kättesaadavuse ja kõrge hinna tõttu edasi lükatud või mittekorrektelt järgitud.

Enamgi veel kui nigela kaubavaliku, kõrge hinna ja halva kättesaadavuse pärast on küsitluses osalenud tarbijad rahulolematud ortopeediliste jalatsite eraldamise korruga. Ühelt poolt on vastajate väljatoodud puudused seotud sellega, et soodustingimustel ostuks peab pöörduma vaid elukohajärgse maavalitsuse või kohaliku omavalitsusega lepinguid omavasse ettevõttesse. Teiselt poolt tekitab probleeme ebapiisav rahastamine riigi pool. Esimene aspekt piirab toote kättesaadavust ja tarbija

valikuvabadust, teine aga põhjustab pikki järjekordi toote tellimisel, ravi edasilükkamist või üldse vajalikest ortopeedilistest jalanõudest ilma jäämist.

Laste ortopeediliste jalanõude turu pakkumise ja nõudluse poole analüüsitulemuste kohaselt ei ole abivahendite jagamise korraldus Eestis optimaalne ei riigi eelarvevahendite kasutamise ega ka tarbijate ootuste ja vajaduste rahuldamise seisukohast. Riiklikul tasandil peaks üle vaatama seadusaktid, mis abivahendite soetamise korraldust reguleerivad, ja viima sisse muudatused, millega süsteem muudetakstsentraalselt ühe ameti (näiteks Sotsiaalkaitseamet) poolt hallatavaks, kes korraldaks nii abivahendite soetamise protsessi bürokraatlikku poolt (abivahendi kaardi väljastamine jmt) kui ka Eesti turul pakkujatega soodustingimustel müügiks lepingute sõlmimise. Tsentraliseeritud korraldus annaks õiguse tarbijal soetada soodustingimustel ortopeedilisi jalanõusid kõigi vastavat lepingut omavate pakkujate juurest. Selline korraldus parandaks ja ühtlustaks abivahendite kättesaadavust ja suurendaks tarbijate valikuid. Taoline süsteemi tsentraliseerimine oli kavandatud 2016. aastal algama pidanud töövõimereformi raames. Tänapäevaks on aga reform senisel kujul peatatud ning on teadmata kas ja millises ulatuses planeeritud muudatusi abivahendite eraldamise korras ellu viiakse.

Süsteemi tsentraliseerimine ühtlustaks küll toote kättesaadavuse võimalusi teoreetiliselt, kuid tegelik turu korraldus, mille kohaselt pakkujad on koondunud peamiselt suurematesse linnadesse, seab sellele siiski omad piirid. Võimalik, et enamate pakkujate poolt e-poe kaudu toote müük natuke parandaks kättesaadavust tarbijate jaoks, vähemalt korduvostude korral. See aga eeldaks digitaalse abivahendi kaardi loomist ja haldamist (mis oli kavandatud töövõimereformi raames). Toote iseloomust tulenevalt on enamustel juhtudel sobiva mudeli ja suuruse valikuks vajalik aga kohapeal proovimine. Liiga väikese nõudluse tõttu pole aga lootust, et ettevõtjad avaksid kauplusi või pidevaid teeninduspunkte vähemalt igas maakonnaski. Kui aga inimene niikuinii peab toote soetamiseks kuhugi suuremasse linna sõitma, siis müüja ja müügikoha vaba valik suurendaks siiski toote kättesaadavust tarbijate jaoks. Seda aga juhul, kui informatsioon erinevate pakkujate ja nende poolt pakutavate toodete kohta on tehtud inimestele kättesaadavaks.

Tarbijate informeeritust tõstaks töövõimereformi raames kavandatud abivahendite register, mis koondaks informatsiooni turul pakutavatest toodetest, nende hindadest ja pakkujatest. See võimaldaks uurida ja võrrelda erinevate ettevõtete poolt müüdavaid ortopeedilisi jalanõusid. Kuid loodavast registrist on vähe kasu, kui inimesed ei ole selle olemasolust teadlikud. Pealegi on hetkel registri loomine ja selle kõigile kasutamiseks kättesaadavaks tegemine jällegi reformi peatamise tõttu küsimärgi all.

Valdkonna eest vastutav sotsiaalministeerium võiks anda välja väikelaste vanematele perearsti ja erinevate eriarstide poolt jaotatava infovoldiku, kus kirjeldatakse laste jalgade arengut ja esinevaid ortopeedilisi probleeme ning selgitatakse ortopeediliste jalanõude funktsioone ning kasutamist. Samuti võiks seal olla ka ülevaade abivahendite eraldamise korraldusest, turul toimivatest pakkujatest ning pakutavatest toodetest. Taoline infomaterjal peaks olema jaotatud kõigile lapsevanematele nii nagu jaotatakse voldikuid väikelaste tervise, toitumise, hambahoolduse jmt kohta, et ära hoida ortopeediliste jalanõude kasutamist tervete laste puhul.

Riik võiks seadusandlikul tasandil enam reguleerida ka abivahendite pakkumist turul seades rangemad nõuded pakkujatele. Eeskätt vajaks täpsustamist nõuded ortopeediliste jalanõude kui laiendatud toote pakkumisele. Ka masstoodanguna toodetud ortopeedilisi jalatseid ei tohiks müüa kui tavajalatseid. Laiendatud toode peaks hõlmama teenuste paketti, kuhu kuuluvad abivahendialased teenused tervikuna tagaksid nii patsiendi vajadustest lähtuva sobivaima abivahendi valiku kui ka abivahendi funktsionaalsuse jälgimise selle kasutamise ajal. See tähendab, et vajalik ei ole mitte üksnes esmane meditsiiniline hinnang ortopeedilise jalatsi vajadusele kas perearsti, eriarsti või rehabilitatsiooniasutuse poolt vaid ka abi sobiva jalatsimudeli ja suuruse valikul ning regulaarne jalanõude funktsionaalsuse jälgimine selleks, et vajadusel teha muudatusi jalatsi mudelis, suuruses või disainis. Taoline teenustepakett eeldab aga meeskonnapõhist lähenemist, kus peavad koostööd tegema nii meditsiinilise ettevalmistusega vastava valdkonna spetsialistid kui abivahendit tootvad või maaletoovad ja edasimüüvad ettevõtted. Seega võiks seada ortopeediliste jalatsite edasimüüjatele nõude kaasata meeskonda vastava erialase ettevalmistusega spetsialistid või nõuda mingis kindlas vormis koostööd meditsiiniliste asutustega, kes ortopeediliste jalatsite vajaduse on määratlenud. Samuti peaks vastutav ametiasutus teostama regulaarset kontrolli ortopeedilisi jalatseid müüvate ettevõtete üle, et ära hoida eksitava reklaami ja kallutatud informatsiooni levitamist, mis on ilmselt osaliselt süüdi selles, et üha enam tervete laste vanemaid soetab oma lastele ortopeedilisi jalanõusid.

KOKKUVÕTE

Ortopeediline jalanõu on jalatsite alaliik, mille funktsiooniks on lisaks jala katmisele ja kaitsmisele ka jalalaba ning pahkluu spetsiaalne toetamine lähtuvalt ortopeedilisest probleemist, millest tulenevate erivajaduste rahuldamiseks jalanõu on disainitud ja toodetud. Laste ortopeedilised jalanõud kui tooted on mõeldud eeskätt laste tugi- ja liikumiselundite haigusseisundite raviks või puudest tulenevate vaeguste leevendamiseks ja toimetuleku toetamiseks. Tegemist on tootega millekohase vajaduse määratlevad kas pere- ja/või eriarstid või rehabilitatsiooni asutused. Ortopeediliste jalanõude kui abivahendite soetamist kompenseeritakse riigieelarvelistest vahenditest selleks ettenähtud korras ja ulatuses etteantud piirhinna alusel.

Levinuimad laste labajala deformatsioonid, mille puhul toodet raviks kasutatakse, on jalavõlvide lamenumine (lampjalgsus), liiga kõrge pikivõlviga põid (kaarjalg), kaasasündinud jalapõia väärasend (komppõid), kanna ja/või põlvete vaarussis (o-jalgsus) ja valgusis (x-jalgsus). Erinevate deformatsioonide raviks või toetuseks kasutatakse erineva disainiga ortopeediliste jalatsite mudeleid. Samuti kasutatakse ortopeedilisi jalatseid toetamiseks mõne teise haiguse ravi või ajutiselt operatsioonijärgses taastusravis.

Ortopeedilised jalanõud on kas individuaalselt disainitud ja toodetud või siis lähtuvalt enam levinud ortopeedilistest probleemidest masstoodanguna valmistatud. Peamisteks iseloomulikeks omadusteks, mis neid tavajalatsitest eristavad, on lai ja sügav esiosa ning kinnine ja tugevdatud kannaosa, samuti vahetatavad ja kapitud kannaosaga sisetallad. Antivarus jalanõude puhul on kannatugi pikendatud jalatsi siseküljel suure varba viimase liigeseni. Ortopeedilistele jalanõudele on iseloomulikud veel reguleeritavad kinnitused, mis ulatuvad üle hüppeliigese, ning polsterdatud keel ja äärised, lisaks tavajalatsitest sügavam avanemine ning madalam kontsaosa.

Ortopeediliste jalanõude turgu Eestis ei saa pidada täieliku konkurentsi turuks, mis eeldab ühelt poolt paljude müüjate olemasolu, teiselt poolt aga ka suure hulga potentsiaalsete ostjate olemasolu. Pigem on tegemist nišituruga.

Esiteks on laste ortopeedilised jalanõud nn eritoode, mille järele vajadus määratakse arsti või

rehabilitatsiooniasutuse poolt vastavalt lapsel diagnoositud ortopeedilistele probleemidele. Seetõttu on nõudlus selle toote järele Eesti turul väga piiratud.

Teiseks laste ortopeediliste jalanõude turgu Eestis iseloomustavaks asjaoluks on seadusandlik taust. Nimelt on turg mitmete õigusaktidega reguleeritud, mis mõjutavad nii nõudlust kui pakkumist. Seadusaktides on sätestatud toote soodustingimustel eraldamise kord, tingimused ja piirhind, mille alusel kompenseeritakse tarbija kulud kas 50% või 90% ulatuses. Samuti tulenevad neist mitmed kohustused ja nõuded toote maaletoomise ja müügiga tegelevatele ettevõtetele oma tegevuse korraldamiseks ja sellest aruandmiseks.

Tulenevalt nii toote olemusest kui kahest eelnevast turgu iseloomustavast asjaolust on ortopeediliste jalanõude turg Eestis suhteliselt kitsas - pakkujaid on vähe ja ka kaubavalik ei ole suur. Eestis tegutseb kokku 13 firmat, kes valmistavad ja/või müüvad laste ortopeedilisi jalatseid soodusustingimustel omades sellekohaseid lepinguid ka asukoha maakonnast väljaspool. Kirjeldatud ettevõtted erinevad suuresti nii oma tegevusvaldkondade, kogemuste, geograafilise ulatuse, turustamiskanalite ja kommunikatsioonisüsteemide poolest kui ka pakutavate toodete valiku ja hinnataseme poolest. Analüüsi kaasatud ettevõtted pakuvad kokku 11 firma tooteid, mis oma hinnaklassilt on väga erinevad. Esindatud on nii Lääne- kui Ida-Euroopast pärit tootjafirmad, aga turul müüakse ka Venemaal ja Türgis toodetud laste ortopeedilisi jalanõusid. Kõige enam pakutakse Eestis Saksa firma Schein tooteid, mis aga on kõige kallimad. Märgatavalt odavamad on Ida-Euroopa (Poola, Slovakkia) ja Venemaa ning Türgi firmade tooted. Enamik Eesti turul tegutsevaid ettevõtteid pakub vaid ühe tootjafirma kaupa, mistõttu on tarbijate valikud vaatamata Eestis saadaolevatele erinevatele jalatsitele siiski väga piiratud ja seda eriti kehtiva abivahendite soodustingimustel eraldamise korra raamistikus, mis võimaldab jalanõud soetada vaid elukohajärgse maavalitsuse või kohaliku omavalitsusega lepingut omavast firmast.

Ortopeedilisi jalanõusid kasutavate laste vanemate seas läbiviidud küsitluse tulemused kinnitavad seda, et toote kättesaadavus Eesti turul on halb: ortopeedilisi jalanõusid saab soetada harva elukoha lähedalt, teeninduspunktid väljaspool suuremaid linnu on avatud vaid korra kuus, toote valikuga ei ole võimalik kohapeal tutvuda ja tellimuste täitmine võtab kaua aega. Samuti ei ole tarbijad rahul saadaoleva kaubavalikuga ja soodustusele vaatamata kõrge hinnaga. Küsitluses osalenud tarbijate rahulolematuse tagamaad peituvad suuresti ortopeediliste jalatsite turu seadusandlikus korralduses. Ühelt poolt on vastajate väljatoodud puudused seotud sellega, et abivahendite eraldamine sotsiaalabi korras on korraldatud maakonna ja kohalike omavalitsuste tasandil. Teiselt poolt aga sellega, et riigieelarvest eraldatud vahendid ei ole vajaduste rahuldamiseks piisavad. Esimene aspekt piirab toote

kättesaadavust ja tarbija valikuvabadust, teine aga põhjustab pikki järjekordi toote tellimisel, ravi edasilükkamist või üldse vajalikest ortopeedilistest jalanõudest ilma jäämist.

Seega vajalik oleks nii abivahendite eraldamise korralduse tsentraliseerimine kui ka eraldatavate riigieelarveliste vahendite vastavusse viimine tegelike vajadustega. Samavõrra oluline on teha informatsioon erinevate pakkujate ja pakutava tootevaliku ja hinnavõrdluse kohta kättesaadavaks kõigile lapsevanematele. Lisaks turu situatsioonist teavitamisele peaks lapsevanemaid informeerima ka ortopeediliste jalatsite soetamise korrast ning toote olemusest. Vajalik oleks koostada ja kõigile kättesaadavaks teha infomaterjal, mis selgitaks ortopeedilise jalatsi funktsioone ja kasutamist.

SUMMARY

Children's Orthopaedic Footwear and Their Market in Estonia

This thesis aims to contribute to raising awareness of the use and purchase of children's orthopaedic shoes. Parents whose children have a need for orthopaedic footwear have to tackle a lot of stress and anxiety while looking for prescribed shoes, while at the same time, the usage of orthopaedic shoes by healthy children is spreading because of the lack of knowledge among the parents.

Orthopaedic shoes like other shoes protect the feet from the cold and direct injuries from outer environment but are meant, first and foremost, for diverse treatment and cure of foot and gait problems. Children's orthopaedic shoes are used to correct, accommodate or prevent a physical deformity or range of motion malfunction in a diseased or injured part of the ankle or foot. Orthopaedic footwear is prescribed by a doctor, orthopaedist or a specialist in rehabilitation and the purchase is partly covered by state budget as part of the social security benefits or by the Health Insurance Fund. In order to get reimbursed, a documented evidence based upon clinical examination is required from the patient's doctor. Based on that a person will be registered by local government official and issued a medical aid card, which allows a partially (in case of orthopaedic medical condition 50% and 90% for disabled persons) covered purchase of three pairs of orthopaedic footwear in one calendar year by a supplier who has pertinent contract with residential local government.

This thesis examines the supply and demand of children's orthopaedic shoes in Estonia. First, the functions and design of the footwear classifying as medical aid supply is described. Then the thesis introduces the legislative background which establishes responsibilities in arrangement of the allotment of orthopaedic shoes at the state and local government level, and specifies the process for applying the reimbursement for the purchase. In addition, the requirements for firms operating in the market are outlined. The empirical part of the thesis is based on two different analysis: the analysis of the supply of children's orthopaedic shoes in Estonia and the survey study conducted among the parents whose children are using the orthopaedic shoes. The study of the suppliers takes a closer look at 13 firms which have contracts with more than one local government in order to sell the orthopaedic shoes on concessionary terms by exploring their spheres of activity, extent of service area, product's

models and brands on sale, pricelists, sales outlets, additional services provided etc. The costumers study is based on survey data collected by semi-structured web-questionnaire spread via different Internet forums' platforms in April 2013. Total sample of 61 respondents is used for analysing the experiences and expectations of the parents who have bought orthopaedic shoes for their children. The survey study comprised questions about their purchase experiences and patterns, but also asked for their evaluations on suppliers, range of goods provided, price levels and reimbursement arrangements. The empirical research was planned and conducted in the framework of the basic concepts of marketing theory which are defined in the introductory first section of the thesis.

The empirical research shows that the market of children's orthopaedic shoes in Estonia is quite small: there are not many firms active in the field, neither is the total demand big enough to be attractive for more suppliers to enter or for expanding the supply of articles by firm already active in the market. The companies producing or selling orthopaedic shoes are very different in their size, location, sphere of activity and service areas. In addition, the orthopaedic footwear sold by them vary in great deal: there are available shoes produced by 11 different manufacturers located in Western and Eastern parts of Europe, in Russia and Turkey. The quality, design, models and prices of children's orthopaedic shoes diverge along producers. The prices are different also along the local suppliers. Besides, majority of the suppliers just sell products from one manufacturer by order and therefore, has a very limited selection available on the spot.

The customers' survey results support the conclusions drawn from suppliers' analysis: accessibility of the product is very poor and the satisfaction with selection of models available is quite low. Further complaints are related to the current system of social aid allowing the reimbursement for the purchase. Both the allocation of funds and the arrangement of allotment of orthopaedic shoes as medical aid are the reasons behind the widespread dissatisfaction among the customers. Several amendments in legislation are urgently needed, the system of allotment should be centralised and allocated funds adjusted to the actual needs. Besides, the information about the application processes, producers and sellers should be made broadly available. Plus, the population in general and parents in particular should be more educated about the purpose and functions of orthopaedic shoes.

VIIDATUD ALLIKAD

- [1] R. Reiman-Männiste, „Lapse jalgade areng ja tervislikud jalatsid,“ 13. november, 2010.
- [2] P. Pajuste, Nõudlus ja pakkumine. Mikroökonomika loengud. Loengukonspekt., Tartu, 2004.
- [3] I. Saar, Mikroökonomika. Loengukonspekt., Tartu, 2010.
- [4] A. Vihalem, Marketing. Turg, toode ja tarbija., Tallinn: Külim, 1997, p. 315.
- [5] EAS, „Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: <http://www.eas.ee/et/alustavale-ettevojtjale/aeriarendus-ja-uute-klientide-voitmise/turundus-ja-mueuek/turu-segmenteerimine>. [Kasutatud 10. märts, 2015].
- [6] Pähkel OÜ, „Pähkel OÜ koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: <http://www.pahkel.ee/2011/10/nisiturg/>. [Kasutatud 10. märts, 2015].
- [7] Turundusblogi, „Interneti turundus. Silmside internetis,“ [Võrgumaterjal]. Available: <http://www.tasutaturundusjainternetiturundus.com/tasuta-turundus-blog/nisiturundus>. [Kasutatud 9. märts, 2015].
- [8] Ü. Tolk, Toode turunduses, Tartu: Tartu Kutseharidusekeskus, 2008.
- [9] N. Roose, Tooted ja toodangustrateegiad, Tartu, 2002.
- [10] A. Jaansoo, „Turunduse alused I, Baasteooria, juhtumikirjelduste (näited) ja ülesannete kogu,“ 2010. [Võrgumaterjal]. Available: <http://www.ekk.edu.ee/vvfiles/0/Turundus%20I.pdf>. [Kasutatud 3 March 2015].
- [11] J. Teder ja V. Puulinn, Turunduse alused: loengukonspekt, Tallinn: Mainori Majanduskool, 1999, p. 97.
- [12] Majandus- ja kommunikatsiooni ministri määrus „Jalatsite märgistamise nõuded“, 2004.
- [13] D. Vahtrik, Sissejuhatus skeleti-lihassüsteemi füsioteraapiasse. Luumurdude, pehmete kudede ja liigesvigastuste füsioteraapia., Tartu Ülikool: e-õppe programm, 2010.
- [14] „Tervise ABC,“ [Võrgumaterjal]. Available: https://www.kliinik.ee/haiguste_abc/ortopeedilised-haigused/id-1276. [Kasutatud 11. veebruar, 2015].

- [15] K. Hermlin, M. Kuusik ja I. Kallas, Lapse rühi kujundamine, Tervise Arengu Instituut, 2009, p. 52.
- [16] „Jalalaba probleemid - lampjalgsus,“ Extra Comfort Eesti OÜ, [Võrgumaterjal]. Available: <http://www.jalaabi.ee/index.php?id=44>. [Kasutatud 12. märts, 2015].
- [17] „Terviseportaal Inimene.ee,“ [Võrgumaterjal]. Available: <http://inimene.ee/k/kaasasundinud-komppoeid>. [Kasutatud 1. veebruar, 2015].
- [18] „Schein Orthopädie Service KG koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: <http://www.schein.de/>. [Kasutatud 2. märts, 2015].
- [19] L. Heijnen, M. Heim, H. In der Maur ja R. Jansen, Manufactured Shoes and Orthopedic Shoes, Quebec: The World Federation of Hemophilia.
- [20] „Eesti Ortoosikeskuse OÜ koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: <http://www.ortoosikeskus.ee/index.php?page=112>.
- [21] C. Barron ja K. Basson, Shoe Wearer's Handbook., The OddShoeFinder.com, 2010.
- [22] Jalatsite märgistamise nõuded lisa 2, 2007.
- [23] Ritico OÜ, „Ritico OÜ koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: <http://www.ritico.ee/nahatuubid/>. [Kasutatud 13. jaanuar, 2015].
- [24] Ortopedijos Klinika, „Ortopedijos Klinika koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: Ortopedijos Klinika. [Kasutatud 19. märts, 2015].
- [25] MeMo, „Memo children's feet protection,“ [Võrgumaterjal]. Available: <http://www.memo-shoes.com/>. [Kasutatud 12. veebruar, 2015].
- [26] „Polyurethanes koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: <http://www.polyurethanes.org/en/where-is-it/footwear>. [Kasutatud 24. jaanuar, 2015].
- [27] BASF, „BASF koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: http://www.polyurethanes.asiapacific.basf.com/apex/KUAPortal/en/function/conversions:/publish/content/Download/Industries/Footwear/FootWear_bk_en.pdf. [Kasutatud 24. jaanuar, 2015].
- [28] „Vibram koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: http://vibram.com/technologyhttp://www.aurelka.pl/About_us-721-Our_shoes_and_our_quality-70.html. [Kasutatud 24. jaanuar, 2015].
- [29] Tehniliste abivahendite taotlemise ja soodustingimustel eraldamise tingimused ja kord, 2000.
- [30] Sotsiaalhoolekande seadus, 1995.

- [31] Sotsiaalministeerium, „Sotsiaalministeeriumi koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: <http://www.sm.ee/et>. [Kasutatud 19. jaanuar, 2015].
- [32] Eesti Haigekassa, „Eesti Haigekassa koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: <https://www.haigekassa.ee/et/inimesele>. [Kasutatud 15. veebruar, 2015].
- [33] Sotsiaalministeerium, „Sotsiaalministeeriumi koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: <http://www.sm.ee/et/tegevus/sotsiaalhoolekanne/riigi-rahastatavad-teenused/tehnilised-abivahendid/tehniliste-abivahenditega-tegelevad-firmad.html>. [Kasutatud 15. aprill, 2013].
- [34] AS Gadox ortopeedia, „Gadox ortopeedia koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: <http://www.gadox.ee/>. [Kasutatud 13. jaanuar, 2015].
- [35] OÜ Ortopeediakeskus, „Tartu Ortopeediakeskuse koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: <http://www.ortopeediakeskus.ee/>. [Kasutatud 19. veebruar, 2015].
- [36] Eesti Ortoosikeskuse OÜ, „Eesti Ortoosikeskuse koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: <http://www.ortoosikeskus.ee/>. [Kasutatud 21. veebruar, 2015].
- [37] OÜ Rehabilitatsiooniabi, „OÜ Rehabilitatsiooniabi koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: www.abivahendid.ee. [Kasutatud 15. veebruar, 2015].
- [38] OÜ HNRK Abivahendikeskus, „OÜ HNRK Abivahendikeskuse koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: <http://abivahendikeskus.hnrk.ee/>. [Kasutatud 13. veebruar, 2015].
- [39] Tervise Abi OÜ, „Tervise Abi OÜ koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: <http://www.terviseabi.ee/>. [Kasutatud 13. veebruar, 2015].
- [40] Salutaris OÜ, „Salutaris Tervisekaubad koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: <http://www.salutaris.ee/www>. [Kasutatud 12. veebruar, 2015].
- [41] Extra Comfort Eesti OÜ, „Extra Comfort koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: <http://www.jalaabi.ee>. [Kasutatud 9. veebruar, 2015].
- [42] OÜ Empatrax, „Empatrax koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: www.invaabi.ee. [Kasutatud 8. veebruar, 2015].
- [43] Jalakabinet OÜ, „Jalakabinet koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: <http://jalakabinet.ee/>. [Kasutatud 17. veebruar, 2015].
- [44] OÜ Jalaexpert, „Jalaexpert koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: <http://www.jalaexpert.ee/>. [Kasutatud 14. veebruar, 2015].
- [45] Ortoosimeister OÜ, „Ortoosimeister koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: <http://www.ortoosimeister.ee/>. [Kasutatud 4. veebruar, 2015].

- [46] RV Ortopeedia OÜ, „Aipi jalatsid koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: www.aipi.ee. [Kasutatud 3. veebruar, 2015,].
- [47] Walkmaxx, „Walkmaxx koduleht,“ [Võrgumaterjal]. Available: <http://www.walkmaxx.ee/?tn=content&cn=contacts>. [Kasutatud 16. aprill, 2015].
- [48] R. Lõivukene, Lapse areng. Mänguealise lapse tervisest (2-6 eluaastat), Tallinn: Celsius Healthcare, 2009, p. 19.
- [49] Riigikontroll, Kontrolliaruanne: Tehniliste abivahendite kompenseerimiseks riigieelarvest eraldatava toetuse kasutamisel esinevad riskid, Tallinn: Riigikontroll, 2002.
- [50] R. Saadi, „Abivahendite taotlemise uus korraldus ühtlustab kättesaadavust üle Eesti,“ Töövõimeleht, märts 2015.
- [51] Jalatsite määrgistamise nõuded, 2004.
- [52] P. Ghauri ja K. Grønhaug, Äriuringute meetodid. Praktilisi näpunäiteid., Tallinn: Külim, 2004, p. 222.

Lisa 1. Laste ortopeedilisi jalanõusid valmistavad ja müüvad ettevõtted Eestis

Ettevõte	Asukoht/ teeninduspiirkond/ müügikanalid	Tegevusvaldkond	
		Individuaalsete jalatsite valmistamine/ müük	Masstoodangu jalatsite müük
AS Gadox	Kauplused Tallinnas (2), Narvas, Kohtla-Järvel, Tartus	Sandaalid, kingad, saapad	Ortopedijos Klinika
Ortopeediakeskus OÜ	Ortopeediakeskus Tartus Filiaalid Tallinnas ja Narvas Vastuvõetud Pärnus, Viljandis, Kohtla-Järvel, Jõhvis, Rakveres, Tapal, Jõgeval, Valgas, Põltsamaal, Võrus, Põlvas	Sandaalid, korrigeerivad sandaalid (eriliistuga), kingad, korrigeerivad kingad (korsetiga, kannakapiga), antivarus kingad, saapad antivarus saapad	Aurelka
Eesti Ortoosikeskuse OÜ	Kauplused Tallinnas (2), vastuvõetud Pärnus, Hiiumaal, Narvas, Viljandis		Schein
OÜ Rehabilitatsiooniabi	Kauplused Tallinnas ja Keilas Vastuvõetud Paides, narvas, Kohtla-Järvel, Rakveres		Schein, M.E.Γ.A Tico, Protetica
OÜ HNRK Abivahendikeskus	Abivahendikeskus Haapsalus		Schein
Tervise Abi OÜ	Teeninduskeskused Tallinnas (4), Kohtla-Järvel, Tartus, Pärnus. E-pood		Memo
Salutaris OÜ	Kauplus Tartus		Memo, OrtoKing
Extra Comfort Eesti OÜ	Teeninduspunktid Tallinnas (2) / E-pood		OrtoKing, Totto, Tico, M.E.Γ.A
OÜ Empatrax	Kauplused Tallinnas ja Hiiumaal / E-pood		Schein, Ortopedijos Klinika
Jalakabinet	Teeninduspunkt Tallinnas / E-pood	Sandaalid, kingad	Schein, Aurelka
Jalaekspert OÜ	Teeninduspunktid Tartus (2) Vastuvõetud Jõhvis, Viljandis, Põlvas, Võrus, Tallinnas		Schein, Birkenstock, Ortopedijos Klinika, M.E.Γ.A, Tico
Ortoosimeister	Tallinn	Sandaalid, kingad	
RV Ortopeedia OÜ	Tallinn	Täpsustamata jalanõud	

Lisa 2. Laste ortopeediliste jalanõude hinnad tootjate ja müüjate alusel

Ortopeedilised tootja/mudelid	jalanõud	Ortopeedilisi jalanõusid müüvad ettevõtted/hinnad eurodes									
		Gadox	Ortopeedia-keskus	Ortoosi-keskus	Rehabilitat-siooniabi	Tervise Abi	Salutaris	Extra Comfort	Empatrax	Jalakabinet	Jalaekspert
Ortopedijos Klinika (Leedu)	sandaalid	55,54							86-121		
	kingad	102,6							74-124		115-160
	saapad	139									
Schein (Saksamaa)	sandaalid			166	214				181	240	
	kingad			178	235					240	199-240
	saapad			204	224-249				244-267	240	230-440
M.E.Γ.A (Venemaa)	sandaalid				86			60			80
	kingad										115
	saapad										139
Aurelka (Poola)	sandaalid		86							86	
	kingad		115								
	saapad		139								
Tico (Türgi)	sandaalid				81-119			65			68-74
	kingad										106-115
	saapad				104-110						120-160
Nimco (Holland)	kingad										199-240
	saapad										230-440
Totto (Venemaa)	sandaalid							50	58		
OrtoKing (Eesti)	kingad						?	55			
Protetica (Slovakkia)	kingad				52-68						
	saapad				76-84						
Birkenstock (Sandaalid)	sandaalid										66-82
Memo (Poola)	sandaalid					48-52	?				
	kingad					61-71	?				
	saapad					96-128	?				

? – hind teadmata (pakkuja ei vastanud hinnapäringutele)

Lisa 3. Nõudluse uuringu küsitluse ankeet

Lugupeetud lapsevanem, kelle laps kasutab ortopeedilisi jalanõusid

Olen Tallinna Tehnikakõrgkooli tudeng Kerli Sinila ja õpin rõiva- ja tekstiiliala ressursikorraldust. Viin oma lõputöö raames läbi uurimust selgitamaks välja laste ortopeediliste jalanõude nõudlust ja pakkumist Eesti turul. Küsitluse sihtgrupiks on lapsevanemad, kellel on kokkupuuteid ortopeediliste jalanõude ostmisel oma lastele.

Küsimustikule vastamine võtab aega 10 minutit.

Teie vastused on konfidentsiaalsed ja jäävad anonüümseks, saadud tulemusi kasutan üldistatud kujul oma lõputöö koostamisel.

K1. Kui kaua on Teie laps kasutanud ortopeedilisi jalanõusid? (Kui on mitu last, siis palun kirjutage noorima lapse probleemidest)

- kuni aasta
- kuni kolm aastat
- kuni viis aastat
- kuni kümme aastat
- kauem kui kümme aastat

K2. Kas laps hakkas kasutama ortopeedilisi jalanõusid kohe, kui need raviks määrati?

- Jah
- Ei

K3. Kui ei, siis mis põhjustas, et pidite ravi edasi lükkama?

- rahalised probleemid (raviks määratud jalanõud olid liiga kallid)
- halb kättesaadavus (elukoha lähedalt ei olnud võimalik raviks määratud jalanõusid osta)
- raviks määratud jalanõude tellimine võttis kaua aega (enam kui kuu)
- muu

K4. Lapse sugu

- Poiss
- Tüdruk

K5. Lapse vanus aastates

- 0-3
- 4-7
- 8-11
- 12-14
- 15-18

K6. Millisesse hinnaklassi kuuluvad ortopeedilised jalanõud, mida ostate oma lapsele? (Kui olete soetanud erinevates hinnaklassides jalanõusid, siis märkige palun mitu vastust)

- alla 60 EUR
- 61-130 EUR
- 131-190 EUR
- 191-250 EUR
- üle 250 EUR

K7. Kust ostate ortopeedilisi jalanõusid?

.....

K8. Miks just sealt/nendest kohtadest?

.....

K9. Juhul kui olete ostnud mõnest kauplusest, siis millisest/millistest?

.....

K10. Kui kaugel Teie elukohast asub lähim kauplus, kust Te saate ortopeedilisi jalanõusid osta?

- Samas linnas/asulas, kus elan
- Linnas/asulas, mis on alla 50 km kaugusel
- Linnas/asulas, mis on 50-100 km kaugusel
- Linnas/asulas, mis on 100-150 km kaugusel
- Linnas/asulas, mis on üle 150 km kaugusel

K11. Kui tihti ostate ortopeedilisi jalanõusid?

- harvemini kui kord aastas
- kord aastas
- kaks korda aastas
- kolm korda aastas
- enam kui kolm korda aastas

K12. Kuidas hindate ortopeediliste jalanõude valikut Eestis?

- väga hea
- üsna hea
- rahuldav
- üsna halb
- väga halb

K13. Milliseid puudusi on esinenud kauba ostmisel? (Võib märkida mitu vastust)

- puudusi pole esinenud
- pole õiget suurust

- pole raviks määratud mudelit
- pole meelepärase välimusega (värv, kujundus vmt) jalanõusid
- muu

K14. Kuidas hindad hinna ja kvaliteedi suhet?

- väga hea
- üsna hea
- rahuldav
- üsna halb
- väga halb

K15. Kuidas on jalanõude valik aastatega muutunud?

- Iga aastaga järjest paremaks
- Tase on aastast aastasse ühtlane
- Tase on langenud

Järgmise küsimused on vastaja kohta:

K16. Kui vana Te olete?

- ...-25
- 26-35
- 36-45
- 46-55
- 56-...

K17. Milline on Teie haridustase?

- põhiharidus
- keskharidus
- kõrgharidus

K18. Kui suur on Teie perekonna kuu sissetulek (neto)?

- ...-315 EUR
- 316-750 EUR
- 751-1000 EUR
- 1001-1250 EUR
- 1251-1500 EUR
- 1501 - 1750EUR
- 1751-2000 EUR
- 2001-..... EUR

K19. Kus Te elate? (Palun märkige maakond ja linn/asula)

.....

K20. Täiendavad kommentaarid ortopeediliste jalanõude kättesaadavuse, valiku ja hindade kohta Eestis:

.....

K21. Ettepanekud olukorra parandamiseks:

.....

Suured tänud Teile vastamast!

Lisa 4. Nõudluse uuringu ankeetküsitluse valimi struktuur

Muutuja nimetus	Väärtused	N	%
Lapse vanus	0-3 a	10	16%
	4-7 a	24	39%
	8-11 a	12	20%
	12-14 a	3	5%
	15-18 a	6	10%
Lapse sugu	Poiss	33	54%
	Tüdruk	25	41%
Ortopeediliste jalanõude kasutamise aeg	kuni aasta	18	30%
	1-3 aastat	12	20%
	4-5 aastat	11	18%
	6-10 aastat	9	15%
	enam kui 10 aastat	10	16%
Perekonna netosissetulek kuus	kuni 315 EUR	2	4%
	316-750 EUR	16	28%
	751-1000 EUR	18	31%
	1001-1250 EUR	6	10%
	1251-1500 EUR	4	7%
	1501-1750 EUR	5	9%
	1751-2000 EUR	4	7%
	enam kui 2001 EUR	2	4%
Respondendi vanus	kuni 25 a	3	5%
	26-35 a	28	46%
	36-45 a	20	33%
	46-55 a	4	7%
	56 ja vanem	2	3%
Respondendi haridustase	põhiharidus	7	11%
	keskharidus	17	28%
	kõrgharidus	33	54%
Respondendi elukoht	Tallinn	22	38%
	Harjumaa	7	12%
	Läänemaa (sh Saare- ja Hiiumaa)	7	12%
	Järvamaa	1	2%
	Lääne-Virumaa	3	5%
	Jõgevamaa	2	4%
	Viljandimaa	7	12%
	Pärnumaa	2	4%
	Tartumaa	3	5%
	Valgamaa	1	2%
	Põlvamaa	1	2%
	Võrumaa	1	2%